

**PROF. DR. BAKİ KURU’NUN ESERLERİNDE
“ZAMANAŞIMI” KAVRAMI***

***THE CONCEPT OF "STATUTE OF LIMITATIONS" IN THE
WORKS OF PROF. DR. BAKİ KURU***

Nilüfer GÖZKARA ÖZDİNÇ**

İYYÜHFD, 2025, 3(2), (181-231).

---

* Gönderilme Tarihi: 30.06.2025, Kabul Tarihi: 16.07.2025/
Submission Date: 30.06.2025, Acceptance Date: 16.07.2025.

** *Araştırma Makalesi/ Research Paper.*
LLM, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, ORCID: [0009-0004-0974-3537](https://orcid.org/0009-0004-0974-3537), e-mail: ngozkara@gmail.com,

Özet

Bu çalışmada, zamanaşımı konusu Medenî Usul ve İcra-İflâs Hukukçusu Prof. Dr. Baki Kuru'nun eserlerinde yer alan açıklama ve görüşler, eleştirel bir yaklaşımla bir araya getirilerek, yeniden, okuyucuların yararlanmasına sunulmaktadır. Zamanaşımı, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununda ("TBK") m. 146-161 arasında düzenlenmiştir. Belli bir sürenin geçmesiyle alacak üzerinde zayıflatıcı etkisi sebebiyle borçlunun iradesine aykırı olarak ileri sürülebilmesi imkânının kaybedilmesi ve alacağa bağlı dava hakkının borçlu tarafından etkisiz hale getirilmesi sonucunu doğurur.

***Anahtar Kelimeler:** Zamanaşımı, Baki Kuru, Medenî Usul Hukuku, İcra-İflâs Hukuku.*

Abstract

In this study, the explanations and opinions in the works of Prof. Dr. Baki Kuru, a Civil Procedure and Enforcement-Bankruptcy Lawyer, on the subject of statute of limitations are brought together with a critical approach and presented again for the benefit of the readers. Statute of Limitations is regulated in the Turkish Code of Obligations ("TBK") numbered 6098 between articles 146-161. Due to its weakening effect on the receivable after a certain period of time, it results in the loss of the possibility of asserting it against the will of the debtor and the neutralization of the right of action related to the receivable by the debtor.

***Keywords:** Statute of Limitations, Baki Kuru, Civil Procedure Law, Enforcement and Bankruptcy Law.*

Giriş

Medenî Usul ve İcra-İflâs Hukuku profesörlerinden, kıymetli hocamız Prof. Dr. Baki Kuru'yu 01.12.2022 günü kaybettik. Üniversite yönetmelikleri gereğince, “*Anayasa Mahkemesi'nin Ayşe Çiğdem Tekindağ Kararının Yargılama Hukuku Güvenceleri ile Medenî Usul Hukuku İlkelere ve Zamanaşımı Açısından Değerlendirilmesi*” konulu tezim ile ilgili bilimsel bir makâle yayınlamam gerekli olunca, bu makâlenin, bu tezle yakından ilgili olan “*zamanaşımı*” konusunun Kuru'nun eserleri ışığında ele alan bir çalışma olabileceği düşünülmüştür.

Prof. Dr. Baki Kuru, çok ürün vermiş bir bilim adamıdır¹. Biri Medenî Usul diğeri İcra-İflâs Hukukuna ait olmak üzere yayınlamış olduğu sistematik eserler, Türk Hukukunda, bu bilim dallarında yazılmış olan en geniş kapsamlı eserlerdir². Kuru'nun yazmış olduğu bütün makâleler ve hukukî mütalâalar da kitap halinde yayınlanmıştır³.

Bu mütevazı çalışmada, Kuru'nun kaleme almış olduğu iki sistematik eser ile makâle ve hukukî mütalâalarını içeren kitaplar incelenerek, Kuru'nun zamanaşımı hakkındaki görüşleri topluca yeniden okuyucuya sunulmaktadır. Deyim yerindeyse bu çalışma yapılırken, Kuru'nun yukarıda anılan eserlerinin sayfaları arasında “*dağılmış*” bulunan zamanaşımı

¹ Kuru'nun eserlerinin bir listesi için bkz, Kuru, Baki, **İşte Hayatım**, 1. Basım, Alfa, Aralık, 2020, s. (315319); Prof. Dr. Baki Kuru Anısına Armağan, C. I, Mihbir, Türk Medenî, Usul ve İcra İflâs Hukukçular Birliği, 1. Baskı, Onikilevha, İstanbul, Şubat 2025, s. (XLVII-LXIII); Kuru, Baki/Budak, Ali Cem, Tespit Davaları, Tamamen Yeniden Yazılmış Dört Misli Genişletilmiş 2. Baskı, Onikilehya Yayınları, İstanbul 2020, s. 363-372.

² Kuru, Baki, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, Altıncı Baskı, C. I-VI, Beta Basım, İstanbul Ocak 2001 (“**HMU Cilt I-VI**” şeklinde kısaltılmıştır); Kuru, Baki, **İcra İflâs Hukuku**, C. I, Tamamen Yeniden Yazılmış Üç Misli Genişletilmiş, Evrim Dağıtım, İstanbul, (“**İİH Cilt I**” şeklinde kısaltılmıştır); 1988; Kuru, Baki, **İcra İflâs Hukuku**, C. II, Tamamen Yeniden Yazılmış Üç Misli Genişletilmiş, Evrim Dağıtım, İstanbul, (“**İİH Cilt II**” şeklinde kısaltılmıştır); 1990; Kuru, Baki, **İcra İflâs Hukuku**, C. III, Tamamen Yeniden Yazılmış Üç Misli Genişletilmiş, Evrim Dağıtım, Ankara, 1993, (“**İİH Cilt III**” şeklinde kısaltılmıştır); Kuru, Baki, **İcra İflâs Hukuku**, C. IV, Tamamen Yeniden Yazılmış Üç Misli Genişletilmiş, Evrim Dağıtım, İstanbul 1997 (“**İİH Cilt IV**” şeklinde kısaltılmıştır).

³ Kuru, Baki, **Makâleler**, Arıkan Basım, İstanbul Mart 2006 (“**Makâleler**” şeklinde kısaltılmıştır.); Kuru, Baki, **Hukukî Mütalâalar**, Adalet Yayınevi, İstanbul Temmuz 2013 (“**Mütalâalar**” şeklinde kısaltılmıştır.).

hakkındaki açıklama ve görüşler, yeniden bir araya getirilmiştir. Zamanaşımı ile ilgili bilgiler, sistematik şekilde tasnif edilirken de Aslınur Ak Matuğan'ın “*Dava ve İcra Takiplerinde Zamanaşımı Def'i*” başlıklı kitabına ait içindekiler listesinden de yararlanılmıştır.

Zamanaşımı, alacak haklarında uygulama alanı bulan ve alacağına bağlı dava hakkının borçlu tarafından etkisiz hale getirilmesini mümkün kılan, şekli (usul) hukuk kurallarına göre ileri sürülmesi gereken bir maddî hukuk kuralıdır. TBK m. 131-145 maddeleri arasında “*borcun ve borç ilişkisinin sona ermesi, zamanaşımı*” üst başlığı altında yer alır. Zamanaşımı, kanunî düzenleme sırasında da borcu sona erdiren işlemler içinde tutulmamış, araya virgül konularak, ayrı bir statüde olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak zamanaşımı, özel hukuktan doğan borcu sona erdirmez. Yalnızca kanun tarafından belirlenmiş diğer bazı şartların da gerçekleşmesi ile birlikte, hakkın etkisini zayıflatır.

Çalışmada, Kuru'nun gözünden, Hukuk Muhakemeleri Kanunu (“HMK”) ve İcra ve İflâs Kanunu (“İİK”) uygulaması sırasında zamanaşımı konusu incelenmiştir. Çalışma, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde, zamanaşımı kavramı genel olarak tanımlanmış ve usul hukuku çerçevesinde, davalarda zamanaşımının uygulanma alanı bulunduğu konular anlatılmıştır. İkinci bölümünde, icra iflâs hukuku çerçevesinde, takip hukukunda zamanaşımının uygulanma alanı bulunduğu konular incelenmiştir. Bu bağlamda ikinci bölüm daha geniş yer tutmuştur. Sonuç bölümünde, Kuru'nun zamanaşımı konusundaki görüş ve açıklamaları hakkında genel bir özet ve değerlendirme yer almaktadır.

I. Kavram

Arapça “*mürûr-i zemân*”, hukukî bir terim olup “*zaman aşımı, bir dâvânın açılması veyâ bir hükmün yerine getirilmesi için kanûnen muayyen, belli olan zamanların geçmesi*” anlamına gelmektedir. “*Merr*” kökünden türemiş olan “*mürûr, geçme, geçip gitme, bir taraftan girip öte taraftan çıkma, sona erme*” ve “*zemân, zaman, devir, çağ, devir, mehil, süre, mevsim*” anlamına gelen isim tamlamasıdır⁴. Buna “*düşürücü*

⁴ Devellioğlu, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, 36. Baskı, İş Bankası Kültür Yayınları, Aralık 2023, İstanbul, s. 861, 1372, 1361.

zamanaşımı” ya da “*zamanaşımı*” denir ve sadece borç ilişkileri için geçerlidir. Zamanaşımında, hak ortadan kalkmaz, hakkı zayıflatan bir etki ile borçlusuna kesin ve süresiz, ödemekten kaçınma hakkı sağlar. Mâkale konusu çerçevesinde, hakkı zayıflatıcı ya da düşürücü etkisi olan zamanaşımı, mevzuatta TBK m. 146 ve m. 147’de düzenlenmiştir.

II. Zamanaşımının Dava Aşamasında İleri Sürülmesi

Kuru, eserlerinde, zamanaşımı konusuna birçok defa değinmiştir. Aşağıda ilk olarak, dava dilekçesindeki içerik ve dil konusunda, vermiş olduğu bir konferansta ifade ettiği görüşleri üzerinde durulmuştur.

1. Dava Dilekçesinde İçerik ve Kullanılan Dil

Bilindiği üzere çoğu eser ya da varlık ismiyle anılır. Bazıları ismiyle müsemmadır ve ismiyle çağrılmak gerekir. Bu bağlamda, 1984 yılında İstanbul Barosunun staj konferansı konuşmasından yazıya alınmış “*Hukuk Davası Açarken ve Davaya Cevap Verirken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar*” başlıklı makâlesinde, dilekçelerde kullanılan dilin önemine vurgu yapmıştır (Makaleler, s. 207).

Kuru, bu makâlesinde, “*dava açılması konusuna gelince, ‘dava, açarken kazanılır’ sözleri ile başladığım*” dile getirerek “*dava dilekçesi davanın temelidir*” diyerek giriş yapmıştır. Davanın dayandığı bütün vakıalar ve kanunda öngörülen diğer hususlar, dava dilekçesine yazılmalıdır ve dilekçede kesinlikle okunaklı ve herkes tarafından anlaşılır bir dil kullanılması gereklidir. Örneğin “*zamanaşımının*” yerine “*müruruzaman*” kavramı kullanıldığında, ne demek istenildiğinin anlaşılması mümkün fakat “*yıllanma*” kavramı kullanıldığından herkes tarafından anlaşılması zayıftır (Makaleler, s 207). Aşağıda inceleyeceğimiz, iddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı konusu bakımından da, dava dilekçesinin içeriğinin önemi büyüktür.

2. Zamanaşımı Savunmasının Dava Esnasında İlk Defa Kullanılması, İddianın ve Savunmanın Genişletilmesi ve Değiştirilmesi Yasağı

Zamanaşımı süresi dolmuş bulunan bir alacak için dava açılması halinde, borçlu tarafından, alacağın zamanaşımına uğradığı savunması yapılmazsa, davacı alacağı için bir mahkeme kararı alabilecektir. Bu

mahkeme kararının alınabilmesi için açılan davada, davacı alacağının kaynağı olan olaylar “*dava sebebini*” oluşturur.

Kuru, “*Makâleler*” başlıklı kitabındaki makâlelerini 1984 yılından itibaren Hukuk Usulü Muhakeme Kanununun (“HUMK”) yürürlükte olduğu dönemde yazmış ve hiç değiştirmeden kitabına dâhil ettiğini belirtmiştir. Bu makalelere yapılan atıflar HUMK’a göre yazılmış ifadelerdir. Konunun devamında HMK’ya göre yapılan düzenleme şekli de ilave edilmiştir.

Kuru, “*Hukuk Usulünde Dava Sebebi*” başlıklı makâlesinde, dava dilekçesinde iki çeşit sebep gösterildiğini, bunların vakıalar ve hukukî sebepler olduğunu belirtmiştir. Dava sebebi hukukun her alanında aynı anlamda kullanılmalıdır. Bu konu HUMK m. 179/III’de “*davacının iddiasının dayandığı bütün vakıaların sıra numarası altında açık özetleri ve delillerin nelerden ibaret olduğu*” şeklinde düzenlenmiştir. Buna göre, vakıalar, dava dilekçesinde, iddiasının dayanağı olan bütün olayların özettir. Bu vakıalar, davacının iddialarını haklı göstermeye yöneliktir. Bu vakıalar, maddî bir fiil veya hukukî bir muamele olabilir. Hukukî sebepler ise HUMK m. 179/IV’de “*hukukî sebeplerin özeti*” şeklinde düzenlenmiştir. Hukukî sebepler, vakıaların, hukukî anlamı ve sınıflandırmasıdır. Dava sebebi vakılardır. Kuru’nun bu makâlesinde, hâkim hukukî sebebi re’sen nazara alabileceği, vakıaları ise re’sen nazara alamayacağı ifade olunmuştur (Makaleler, s. 219-222).

Esasen Kuru’nun bu ifadesini, hâkimin dava sebebini, yani, davacının iddiasının dayanağı olan vakıaları, re’sen araştıramayacağı şeklinde anlamak doğru olur. Çünkü hâkim, dava dosyasına usule uygun şekilde giren bütün vakıaları, bu vakıaların davacı, davalı veya müdahil tarafından beyan edilmiş olup olmamaları önem taşımaksızın, nazara dikkate alır. Bu sebeple, maddî hukuka ilişkin savunma sebeplerinden itirazların hâkim tarafından re’sen nazara alınacağı söylenir. Buna karşılık, bir hakkın ileri sürülmesi şeklindeki maddî hukuk savunmaları, mesela, borcu ödemekten kaçınma hakkı veren zamanaşımı savunması veya borcu sona erdiren takas savunması, davalı tarafından ileri sürülmedikçe, hâkim tarafından dikkate alınmaz.

Bu konu HMK m. 119/1-e'de "...*bütün vakıaların sıra numarası altında açık özetleri*" ile m. 129/1-g'de "*dayanılan hukukî sebepler*" şeklinde düzenlenmiştir. Dava sebebi ile hukukî sebep, her iki kanunda da ayrı ayrı düzenlenmiştir. Bu sebeple bu iki kavramın farklı anlamlar taşıdığı ve dava sebebinin vakılardan oluştuğunun kabulü gerekir (Usul El Kitabı, Cilt I, s. 457).

Bu dava sebebi ya da sebepleri, yargılamanın belli usul kesiti içinde bildirilmelidir. Aksi halde, "*iddianın ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı*" ile karşılaşılabilir. Bu konu, HMK m. 141'de düzenlenmiş olan yazılı yargılama usulünde ve HMK m. 319'da düzenlenmiş olan basit yargılama usulünde farklılıklar göstermektedir.

a. Yazılı Yargılama Usulü

aa. Dava Dilekçesi ve Zamanaşımı Kavramı

Yargılama faaliyeti "*davanın açılmasıyla*" başlar ve TBK m. 154/II, Türk Medenî Kanunu ("TMK") m. 714, 777/III, Türk Ticaret Kanunu ("TTK") m. 750'e göre dava açılmasıyla "*dava konusu hak/alacak*" için zamanaşımı kesilir. Dava dilekçesinin davalıya tebliğ edilmesi şart değildir (HMK Cilt II, s. 1649).

TBK'da zamanaşımını kesen sebepler borçlu ya da alacaklının fiiline göre düzenlenmiştir. Buna göre m. 154/I'de borçlu fiiline bağlı olarak "*borçlu, borcu ikrar etmişse, özellikle faiz ödemiş veya kısmen ifada bulunmuşsa ya da rehin vermiş veya kefil göstermişse*" zamanaşımı kesileceği düzenlenmiş, borçlunun dava açması halinde zamanaşımının kesileceği düzenlenmemiştir.

TBK m. 154/II'de ise alacaklının fiiline bağlı olarak zamanaşımının kesileceği haller düzenlenmiş ve buna göre "*alacaklı, dava veya def'i yoluyla mahkemeye veya hakeme başvurmuşsa, icra takibinde bulunmuşsa ya da iflâs masasına başvurmuşsa*" şeklinde ifade edilmiştir. Kanun maddesi, "*alacaklı*" kavramı ile başladığından, yalnızca alacaklı tarafından açılarda davalar için zamanaşımının kesileceği yaygın görüş olarak ifade

edilmiştir⁵. TBK’da sayılan zamanaşımının kesilme nedenlerinin sınırlı sayı ilkesine tabi olduğu kabul edilmiş ancak diğer kanun maddelerinde de özel düzenlemeler olduğu ifade edilmiştir. Buna göre TBK m. 154’te sayılan sebepler dışında, Türk Medenî Kanun (“TMK”) m.625 “*resmî defterin tutulması devam ettiği sürece, miras bırakanın borçları için zamanaşımının işlemeyeceği*” hükmü, 7101 sayılı kanunla değişik İcra İflâs Kanunu (“İK”) m. 294’te düzenlenmiş olan konkordato aşamasında verilen kesin mühlet içinde, alacaklılar yönünden bir takip muamelesi zamanaşımının kesilmesi” ve TTK m. 750’de düzenlenmiş olan kambiyo senetlerine özgü zamanaşımının kesilmesi düzenlemesi bulunmaktadır⁶.

Konusu kambiyo senedi olan dava ve takipler için zamanaşımının kesilmesi konusu, TTK m. 750, m. 751’de düzenlenmiştir. TTK m. 750’de “*zamanaşımı; dava açılması, takip talebinde bulunulması, davanın ihbar edilmesi veya alacağın iflâs masasına bildirilmesiyle kesilir*” hükmü ile düzenlenmiştir. TBK’da olduğu gibi madde metni “*alacaklı*” kavramı ile başlamadığından, borçlu tarafından açılan dava olması halinde de zamanaşımının kesileceği kabul edilmiştir⁷. Bu düzenleme kambiyo senetleri için yazılmış, istisnaî bir düzenlemedir.

Kısmî dava açılması halinde, zamanaşımı ancak dava edilen kısım için kesilir (HMU C. II, s. 1653). Kuru’nun Türk ve İsviçre Hukukunda hâkim olan görüşe katıldığını görmekteyiz⁸. Kısmî dava açılması halinde, dava edilmeyen kısım için zamanaşımının, ıslah tarihinden itibaren kesileceğini savunan yazarlar, zamanaşımının kesilmesinin kabul edilmesinin kanundaki gerekçelerinden, “*alacaklının alacağını elde etmek konusundaki iradesini ortaya koymasına*” dayanmaktadır. Alacaklının, alacağını almak konusunda iradesini koyduğu zamanın, zamanaşımının kesilme

⁵ Eren, Fikret/Dönmez, Ünsal, Eren **Borçlar Hukuku Şerhi, Cilt III, 2. Baskı**, Yetkin Yayınları, Ankara 2023, s. 2684-2690.

⁶ Tutumlu, Mehmet Akif, **Zamanaşımı Def’i**, Seçkin Yayınları, Ankara 2019, s.221-223

⁷ Yarg. 12. HD, 22.01.2001 tarih, 2001/22340 E., 2002/904 K; Yarg. 19. HD, 20.09.1999 tarih, 1999/4174 E., 1999/5016 K; 24.11.2004 tarih, 2004/12-621 E., 2004/611 K www.corpus.com, (E. T. 18.06.2025).

⁸ Tanrıver, Süha, **Medenî Usûl Hukuku, C. I**, Yetkin Yayınları, Ankara 2021, s. 698; Nomer, Haluk Nami, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 20. Bası, Beta, Ankara 2024, s. 528; Budak, s. 158.

zamanı olarak kabul edilmesi gerektiğini, kısmî davada, alacaklının bu yöndeki iradesini, alacağın dava edilen kısmı için ortaya koyduğunu, fazlaya dair saklı tutulan haklar için, ıslah zamanında iradenin ortaya konduğunu, bu sebeple ıslah tarihinde zamanaşımının kesilmiş kabul edilmesi gerektiği savunulmaktadır. Böylece, bu arada zamanaşımına uğrayan alacak için, davalının, zamanaşımı savunması hakkını kullanabileceği belirtilmektedir⁹.

Şu var ki TBK m. 154'te "*alacaklı dava veya def'i yoluyla mahkemeye veya hakeme başvurmuşsa, icra takibinde bulunmuşsa ya da iflâs masasına başvurmuşsa*" zamanaşımının kesileceğini düzenlemiştir. Kanunun bu ifade şekli, alacağın tamamı için dava açılmasını gerekliliği belirtilmediğinden, zamanaşımının kısmî dava açılması halinde dahi, alacağın tamamı bakımından kesileceği şeklinde anlaşılmaya müsaittir. Kanunun amacı bakımından da alacağını almak için velev kısmî dava yoluyla olsun yargı yoluna müracaat eden alacaklının bu çabasını, alacağın tamamı bakımından zamanaşımının kesilmesi sonucunu doğuracağı pekala kabul edilebilir.

Medenî Usul Hukuku kuralları ile ilk olarak Devlet, yargı gücüyle özel hukuka ait hakları korurken bir yandan Devletin uyacağı kuralları diğer yandan tarafların uyacağı kuralları belirlemektedir. İkinci olarak temel haklardan olan "*hak arama hürriyeti*" ancak kanunla sınırlanabileceğinden medenî usul kurallarının yorumu sırasında bu hakları sınırlamayacak ya da en az sınırlayacak şekilde yapılmaması gerekir. Bu kapsamda medenî usul hukukunun amacına uygun olarak maddî hukukun, usul hukukunun egemenliği altında kaybolmaması ya da bunun mümkün olduğunca az olmasına dikkat edilmelidir. Bu şekilde yapılacak bir yorum, usulî hükümlerin yorumlanmasında maddî hukuka ilişkin hakların en az zarar göreceği yorum şeklinin benimsenmesi gerekeceği kuralına da uygun olur¹⁰. Bu sebeple, hak sahibinin en az riskle dava açmasının sağlanabilmesi için, alacak miktarının belirli olduğu haller de dahi kısmî dava

⁹ Erdem, Mehmet, **Özel Hukukta Zamanaşımı**, 1. Baskı, Onikilevha Yayınları, İstanbul 2010, s. 310.

¹⁰ Budak, Ali Cem, **Medenî Usul Hukuku**, 8. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2024, s. 17-18.

açılması halinde zamanaşımı süresinin, alacağın tamamı için kesildiğinin kabulü yerinde olacaktır.

Gerçekten, zamanaşımı süresinin iki yıl olduğu bazı haklar için, dava konusu alacağın gerçek değeri tespit edilene kadar bu sürenin geçmesi davacının hakkının zamanaşımına uğramasına sebep olabileceğinden, bu riskin aşılması için henüz alacak miktarı tam olarak belirlenememiş olmasına rağmen, davacıyı yüksek bedelde dava açmaya zorlamaktadır. Bu da davanın reddedilmesi ihtimalinde daha fazla yargılama gideri ödeme yükü altında bırakabilmektedir. Aslında bu durum HUMK'un yürürlükte olduğu dönemde alacak miktarı başlangıçta belirlenemeyen alacaklar için açılan kısmî davalarda yaşanmaktaydı. Bu durum temel haklardan hak arama hürriyetine aykırı olduğunun kabulü gerekir. HMK m. 107 ile düzenlenen belirsiz alacak davası ile bu sorun aşılmış görünmektedir. Dava konusu alacağın miktarı tam ve kesin olarak belirlenemediği hallerde, davacı belirsiz alacak davası ile başlangıçta daha az yargılama gideri ile alacağını almak yönünde iradesini ortaya koyabilmektedir.

Belirsiz alacak davası ile alacaklı alacağın tümünü dava etme iradesi göstermektedir. Ancak, dava değerinin başlangıçta belirlenememiş olması sebebiyle cüz'i bir tutar göstermek zorunda kalmaktadır. Bu sebeple belirsiz alacak davası açılması halinde, hâkim fikre göre zamanaşımı, alacak hakkının tamamı için kesilmektedir¹¹. Aksi halde kısmî dava ile belirsiz alacak davası arasında fark kalmaz¹². Ancak Kuru, belirsiz alacak davasında da TBK m. 154/II gereği, yalnızca belirsiz alacak davasında belirtilen kısım için zamanaşımının kesileceği görüşündedir (Usul El Kitabı, Cilt I, s. 431, dn.76, s. 434, dn. 91).

Gerçekten, Kuru'nun belirsiz alacak davasında, zamanaşımı kesilmesinin, dilekçede belirtilen kısım için geçerli olduğunun kabulü halinde, yenilik olarak getirilmiş olan belirsiz alacak davasının büyük ölçüde kısmî davadan bir farkı bulunmayacaktır. Kaldı ki, hak arama özgürlüğünün sağlanması bakımından, Devlete düşen yükümlülük kapsamında,

¹¹ Hatemi, Hüseyin/Gökyayla, Emre, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, 2. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2012, s.323; Budak, s. 158; Ak (Matuğan), Aslınur, **Dava ve İcra Takibinde Zamanaşımı Def'i**, Filiz Kitabevi, İstanbul 2020, s. 146.

¹² Tutumlu, s. 228.

kısmî davada yaşanan sıkıntılarının da aşılması amacıyla, belirsiz alacak davasında zamanaşımının, alacağın tamamı bakımından kesileceğinin kabulü gerekir.

HMK m. 107'nin hükümet gerekçesinde de, tespit davası çeşitlerinden bahsedilerek, "*kısmî eda davası yerine kısmî tespit davası açılabilceği ve hukukî ilişkinin tespiti yanında hakkın tespitinin de istenebileceği*" belirtilmektedir. Bunun yanında "*küllî eda davası yerine küllî tespit davası açılabilceği*" ve "*bir davanın açılması ile doğacak maddî ve şeklî hukuk sonuçlarının (zamanaşımı kesilmesi ve diğerleri), tespit davalarında da aynen geçerli olduğu*" ifade edilmiştir. Ayrıca, davacıya aslında tam olarak miktarını bilmediği bir alacak için dava açmak zorunda bırakmanın sakıncalarından da bahsedilerek, bunun hak aramanın özüyle izah edilemeyeceğini; hak aramanın özünün, "*gerçekten hakkı ihlâl edilen veya hakkı ihlâl tehlikesi altında olan kişinin, mümkün olduğunda geniş şekilde korumayı içerdiği*" vurgulanmıştır. Bunun "*etkin hukukî koruma ve usul ekonomisine de uygun olduğu, klasik kısmî davanın bu konuda tam bir çözüm getiremediğinin*" üzerinde durulmuştur. "*Alacaklının yalnızca eda davası, yalnızca tespit davası ya da kısmî eda ve kısmî tespit davası açma konusunda seçim hakkı olduğu, hak arama özgürlüğünün yasa ve içtihat yolu ile yasaklanamayacağı*" "*her eda davasının aslında bir tespit davası olduğu*" da belirtilmiştir¹³. Bununla birlikte eda davası açılmayan hallerde tespit davası açılmasına imkân tanındığından, eda davası açma imkânı varken, onun yerine tespit davası açılmasında hukukî yarar bulunmamaktadır¹⁴.

Tespit davası, maddî hukuka ait bir talep hakkının dava yolu ile ileri sürülmesi değildir. Çünkü maddî hukukta bir hukukî ilişkinin varlığını ya da yokluğunu tanıma yükümlülüğü ya da bir hukukî ilişkinin varlığını ya da yokluğunu tanınmasını talep hakkı yoktur. Tespit davasının amacı belirsizliği gidermektir. Tespit davasının görevi ise, bir hukukî ilişkinin mevcut olup olmadığını tespit etmektir. Bu özellik eda davasında da mevcuttur. Tespit davası, eda davasının öncüsü olduğu bu sebeple, tespit

¹³ Budak, Ali Cem, **Karşılaştırmalı Hukuk Muhakemeler Kanunu**, Filiz Kitabevi, 14. Baskı, İstanbul 2022, s. 151-156.

¹⁴ Kuru/Budak, s. 91.

davasında dava konusunun değeri de öncüsü olan eda davasında ileri sürülebilecek talebin değerine göre belirlendiği ve tespit davasının görev konusu ile üst mahkemeye gönderilme şartları da öncüsü olduğu eda davasına göre tespit edilir¹⁵.

Tespit davasının açılabilmesi için, tespit davalarına özgü iki dava şartının yerine gelmiş olması gerekir. Bunlardan biri taraflar arasında mevcut bir hukukî ilişki diğer ise hukukî yararadır. Hukukî ilişkiden kasdedilen, bir kişi diğer diğer bir kişi ya da eşya arasında mevcut olan ve somut bir olaydan doğan hukukî ilişkidir¹⁶.

Tespit davası açılmasının maddî hukuk bakımından tek sonucu zamanaşımın kesilmesidir. Bu halde de ayrıma gidilmiştir ve ancak müspet tespit dava açılması halinde zamanaşımının kesileceği, menfî tespit davası açılması halinde zamanaşımının kesilmeyeceği kabul edilmiştir. Bunu da zamanaşımın kesilmesinin alacaklının lehine bir durum olduğu, zamanaşımının kesilebilmesi için alacaklının kanunun öngördüğü bir harekette bulunması, TBK m. 154/II'de düzenlenmiş haliyle def-i dava talebinde bulunması gerektiği belirtilmiştir¹⁷.

Menfî tespit davasının zamanaşımını keseceği savunulan bir makâlede, hukuk davalarının nitelenmesi, medenî usulde ayrı bir meseldir. Tespit davasından ilk 1928 yılında bahsedilmiştir. Ülkemizde ilk olarak delillerin tespiti olarak dava konusu olmuştur. Bu başvurunun da bir dava değil ihtiyatî tedbirdir denmiştir. Tespit davası ile ilgili günümüz kuralları ile uyumlu hukukî bilgiler aktarıldıktan sonra, tespit davasının zamanaşımını keseceği tespit edilmiştir. Ardından, bazı müelliflerin menfî tespit davasında zamanaşımının kesilmeyeceğini savunduğunu ancak, “sebeup gösterilemediği” bu sebeple kaynak kanundaki görüşlere atıf yaparak aksinin savunulduğu ifade edilmiştir¹⁸.

Gerçekten menfî tespit davası açılması halinde zamanaşımının kesilmeyeceğinin kabulü yerindedir. Zira alacağın zamanaşımına uğraması

¹⁵ Kuru/Budak, s. 69-71.

¹⁶ Kuru/Budak, s 80-81, 87-89.

¹⁷ Kuru/Budak, s 311-312.

¹⁸ Karafakih, İsmail Hakkı: “İçtihatlar Arasında Tespit Davasına Doğru”, İBD, 1954/10, s 507-512.

borçlunun, kesilmesi, alacaklının lehine bir durum oluşturur. Bu itibarla menfî tespit davası açılması ile zamanaşımının kesileceğinin kabulü, borçlu aleyhine bir durum, oluşturacağından, hak arama hürriyetine aykırılık teşkil edeceğinin kabulü gerekir. Kuru'da, menfî tespit davası açılması ile zamanaşımının kesilmeyeceğinin kabulünde sebep gösterilmediği yaklaşımına, bu şekilde yanıt vermiş ve aksi görüşe kaynak gösterilen yazarın, tespit davasından sadece müspet tespit davasını kastettiğini ifade etmiştir¹⁹.

Kuru, müspet tespit davası açılması halinde zamanaşımının kesileceği ancak kambiyo senetlerine ilişkin istisnai hükmüne temas etmeden "*menfî tespit*" ve "*borçtan kurtulma*" davaları açılması halinde zamanaşımının kesilmeyeceğini, ancak davalı alacaklı tarafından def-i dava talebinde bulunması halinde mümkün olduğu görüşündedir²⁰ (HMU Cilt II, s. 1465, dn. 127). Burada "*müspet tespit davası açılması halinde zamanaşımının kesileceği*" belirtilirken, alacak miktarından bahsedilmemiştir.

Bazı yazarlarca, menfî tespit davasının zamanaşımını keseceğinin savunulduğu hüküm ise TTK m. 750'dir²¹. Kanun maddelerinin açık olması sebebiyle, TBK'na göre açılmış olan menfî tespit davasında zamanaşımının kesilmeyeceği ancak TTK m.750'ye göre açılmış olan menfî tespit davasında zamanaşımının kesileceği sonucu çıkmaktadır. Bu farklılığın bilinçli şekilde yapılmış olmadığını, kaleme alınış biçimi bakımından, böyle bir sonucun meydana geldiği düşünülebilir.

Birden fazla davalı olması halinde, aralarında teselsül bulunan borçluların sadece birine karşı kesilen zamanaşımı, tüm borçlular için kesilir. Kuru, HUMK yürürlükte olduğu dönemdeki kitabında, bu kuralı kabul etmekle birlikte, taraflar arasında tam teselsül olması halinde geçerli olduğunu, eksik teselsül halinde geçerli olmadığını yazmıştır (HMU Cilt II, s. 1649-1651). Ancak Kuru, HMK yürürlüğü girdikten sonra yayımladığı kitabında, eksik teselsül tam teselsül ayırımı yapmadan TBK m. 155/I'e atıf yaparak aralarında müteselsil sorumluluk olması halinde, davalılardan

¹⁹ Kuru/Budak, s 312, dn. 67.

²⁰ Yarg. 19. HD, 11.05.2000 tarih, 2000/202 E., 2000/3627 K, www.corpus.com, (E. T. 18.06.2025)

²¹ Bilgen, Mahmut, **Özel Hukukta Zamanaşımı**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı, Adalet, Ankara 2010, s. 241-256.

birisi için kesilmiş olan zamanaşımının diğerleri için de kesilmiş sayılacağını kabul etmiştir (Usul El Kitabı, Cilt I, s.474). Anılan kitapta açıkça belirtilmemiş olmasına rağmen, bu durum, Kuru'nun bu konuyla ilgili, konuyu bir daha değerlendirerek değiştirmiş görüşünü olmasından kaynaklanmamaktadır. Değişikliğin sebebi, Borçlar Kanunu yürürlükten kaldıran 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun haksız fiile ilişkin hükümlerinin "*tam teselsül-eksik teselsül*" ayırımını ortadan kaldırmış olmasıdır.

Öte yandan mülga Borçlar Kanunu m. 134'te olduğu gibi TBK m. 155/I' de de "*zamanaşımı müteselsil borçlulardan veya bölünemeyen borcun borçlularından birine karşı kesilince, diğerlerine karşı da kesilmiş olur*" düzenlemesine yer vermiştir. Gerçekten, kanun maddesi açık olup müteselsil sorumluluk olması halinde, davalılardan birisi için kesilmiş olan zamanaşımının diğerleri için de kesilmiş sayılmalıdır.

TTT m.751'de "*zamanaşımını kesen işlem, kimin hakkında meydana gelmişse ancak ona karşı hüküm ifade eder*" hükmü sebebiyle zamanaşımı sadece, dava açılmış olan borçlu için zamanaşımı kesilir, dava edilmeyen diğer kambyo senedi borçluları (müteselsil borçlular) için zamanaşımı süresi işlemeye devam eder (HMU Cilt II, s. 1653).

Dava açılması ile zamanaşımı, dava açılan kişi hakkında kesileceğinden, davacı, dilekçesinde yanlış kişiyi hasım göstermişse, sonradan doğru kişiye dava açılrsa dahi, yanlış kişiye açılmış olan dava tarihi itibarıyla zamanaşımının kesildiği iddia edilemez (HMU C. II, s. 1654).

TBK m. 155/II ve III gereğince, asıl borçlu için kesilen zamanaşımı, kefil için de kesilmiş sayılır ancak, kefil için zamanaşımının kesilmesi halinde, asıl borçlu için zamanaşımı kesilmez. Fazlaya dair haklar saklı tutulmuş olsa bile, asıl alacakla birlikte faiz istenmemişse, faiz alacağı ile ilgili zamanaşımı kesilmiş olmaz. (Usul El Kitabı, Cilt I, s. 474).

Dava görevsiz ve yetkisiz mahkemede açılmış olsa bile zamanaşımı kesilir. Bu halde görevsizlik ve yetkisizlik kararının tebliğinden itibaren on gün içinde görevli ve yetkili mahkemeye gönderilmesi talep edilmelidir. Aksi halde dava açılmamış sayılır ve görevsiz ve yetkisiz yere açılan dava ile gerçekleşen zamanaşımı kesilmesi hükümsüz kalır (HMU Cilt II, s.1654).

Kuru, Hukukî Mütalâalar kitabında, 27.07.1995 yılında yazılmış "davanın açılmamış sayılması ve zamanaşımı itirazı" konulu mütalâasında, davacı (A) şirketi, taraflar arasındaki sözleşmede tahkim şartı olmasına rağmen, davalı (B) şirketi aleyhine Türk mahkemelerinde 21.04.1994 tarihinde dava açmıştır. Dava, tahkim şartı itirazı üzerine reddedilmiş, karar 11.02.1995 tarihinde kesinleşmiştir. Bunun üzerine (A) şirketi, 24.02.1995 tarihli ihtarnamesi bir hakem belirleyerek tahkime başvurduğunu, kendi hakemlerini belirlemeleri için (B) şirketine bildirimde bulunmuş ve bu ihtar (B) şirketine 06.03.1995 tarihinde tebliğ edilmiştir. (B) şirketi de kendi hakemini belirlemiş ve 10.03.1995 tarihinde a şirketine bildirmiştir. Taraflarca seçilen hakemler, üçüncü bir hakemi belirlemişler ve Hakem Kurulu'nda verilen ek süre içinde (B) şirketi, davacı (A) şirketinin, Türk mahkemelerinin görevsizlik kararı vermeleri üzerine on günlük süre içinde tahkime başvurmadığını, bu sebeple dava konusu alacağın zamanaşımına uğradığı savunmasında bulunmuştur. Bunun üzerine, mütalâa istenmiş ve bu konuda Kuru, şu şekilde görüş bildirmiştir:

"Mütalâa konusu dava, bir yıllık zamanaşımı süresine tabi olup, bu süre 08.02.1994 tarihinde başlamış ve 08.02.1995 tarihinde sona ermiştir. Davacı (A) şirketi davasını bir yıllık zamanaşımı süresi içinde 21.04.1994 tarihinde asliye ticaret mahkemesinde açmıştır. Tahkim şartı itirazı üzerine mahkeme "görevsizlik kararı vererek dosyanın hakemde görülmesi gerektiğine" karar vermiştir. Bu karar HUMK m. 193'e göre bir görevsizlik kararıdır ve tahkim yolunda da uygulanır. Buna göre davacı A şirketinin, HUMK m. 193/III, m. 523'e göre, mahkemenin kararının kesinleştiği 11.02.1995 tarihinden itibaren on gün içinde tahkim yoluna başvurması gerekirdi. Davacı, bu on gün içinde tahkim yoluna başvurmamış, bu nedenle asliye ticaret mahkemesinde açılmış olan dava açılmamış sayılmış ve davanın açılması ile zamanaşımı kesilmesi de hükümsüz hale gelmiştir. Ancak, HUMK m. 193/IV, c. II'de kanunda belirtilen ayrık hükümler saklı tutulmuştur. Bu saklı hüküm BK m. 137'de düzenlenmiştir. BK m. 137'de, "dava veya def'i, vaziyed eden hakimin salahiyeti olmaması veya tamiri kabil ve şekle müteallik bir noksan veya vaktinden evvel ikame edilmiş olması sebebi ile reddolunmuş olupta arada müruru zaman müddeti hitam bulmuş ise alacaklı hakkını talep etmek için altmış günlük munzam bir müddeten istifade eder" hükmü düzenlenmiştir. Buna göre, HUMK m. 193/IV'e göre

“aksi takdirde dava açılmamış sayılır. Kanunda belirtilen ayırık hükümler saklıdır” düzenlemesi ile belirtilen ayırık hükümler gereği, aradaki sürede zamanaşımı süresi dolmuş olduğundan, alacaklı altmış günlük süre ek süreden yararlanacaktır.

Mütalâada sorulan zamanaşımı konusunda, zamanaşımı süresi içinde açılan dava, mahkemenin görevli olmaması sebebiyle reddedilmiş olduğundan, davacı A şirketinin bu ek altmış günlük süreden yararlanabileceği yönünde görüş bildirmiştir. Buna göre somut olayda, dava konusu alacak için zamanaşımı süresi 08.02.1995 tarihinde dolmuştur. Mahkemenin görevsizlik kararı da 11.02.1995 günü kesinleşmiş ve on günlük süre 21.02.1995 tarihinde bitmiştir. Dolayısıyla dava konusu alacak için zamanaşımı, 21.02.1995 tarihinden önce dolmuş olması sebebiyle 21.02.1995 tarihinden itibaren altmış günlük ek süreden yararlanacağını mütalâa etmiştir. Davacı A şirketi, tahkim başvurusu 24.02.1995 günü başvuru yapmış ve davalı B şirketine 06.03.1995 tarihinde tebliğ edildiğinden, HUMK m. 523'e göre, tahkim davası 06.03.1995 tarihinde açılmış sayılır. Böylece davacının tahkim davasının, davacının yararlanma hakkı olan altmış günlük ek süre içinde açıldığı ve zamanaşımı süresinin içinde olduğu” yönünde görüş bildirilmiştir (Mütalâalar, s. 49-53).

Kuru, HMK'nın yürürlüğe girmesinden önce, ölmüş kişi adına ya da ölmüş kişiye karşı dava açılması zamanaşımını kesmeyeceği yönünde açıklamalarda bulunmuştur (HMU Cilt II, s. 1654). Ölmüş kişiye açılan davanın derdestliğini muhafaza ederek mirasçılara yöneltmesine imkân veren HMK m. 124/III hükmü karşısında, bu görüşün artık geçerli olmadığı ifade edilebilir. Kural olarak dava açılması için davalının taraf ehliyeti bulunması gerekir ve taraf değişikliği de karşı tarafın rızasını bağlıdır. Ancak davacının maddî hata sebebiyle ölen kişiye karşı açılması durumunda, dava, ölen kimsenin varsa mirasçılara yöneltmesi için süre verilir²².

Hukuk davasına aslî müdahale talebi halinde de zamanaşımı kesilir (HMU Cilt II, s. 1654). Hukuk davasındaki aslî müdahale üçüncü kişi

²² HGK, 01.11.2023 tarih 2022/10-1242 E., 2023/1042 K, www.karamercan.com.tr, (E. T. 15.06.2025).

tarafından açılan bağımsız bir davadır. Fakat ceza davasına müdahale halinde, hukuk davasındaki tazminat hakkı için zamanaşımı kesilmez (HMU Cilt II, s. 1657).

Aralarında zorunlu dava arkadaşlığı bulunan hallerde bir kişinin açtığı davaya, sonradan diğer zorunlu dava arkadaşları icazet vermezse, dava reddedilir ve açılan dava ile zamanaşımının kesildiği kabul edilemez (Usul El Kitabı, Cilt I, s. 947).

Yabancı mahkeme kararlarının tenfizinde uygulanacak zamanaşımı süresinin ne olacağı konusunda da bir mütalâası bulunmaktadır. Yine Baki Kuru hocamızın, Hukukî Mütalâalar kitabında, 28.03.1995 yılında yazılmış "*yabancı mahkeme kararının Türkiye'de tenfizi*" konulu mütalâasında, Suudi Arabistan'daki Şer'i Mahkemelerin verdiği bir kararın Türkiye'de uygulanması durumunda hangi ülke zamanaşımı kuralları uygulanacaktır? Eğer Suudi Arabistan mevzuatında, Türk mahkemelerinde verilen kararların tenfizini mümkün kılan bir kanun hükmü ya da fiili bir uygulama yoksa, Suudi Arabistan Mahkemelerinin verdikleri kararlar, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun ("MÖHUK") m. 38/a gereği Türkiye'de tenfiz edilemez. Mütalâa konusu olay, "*yurt dışında yapılan işlerle ilgili satın alınmış malzemelerin bedellerini tahsil edebilmek için alacaklı (yabancı uyruklu satıcı) ne kadar süre içinde Türk mahkemelerine başvurma hakkına sahiptir? Burada sorulan zamanaşımı süresinin ne kadar olduğudur.*

Zamanaşımı, MÖHUK m. 7'ye göre, hukukî işlem ve ilişkinin esasına uygulanan hukuka tabidir. Buna göre satış Suudi Arabistan'da yapıldığından ve orada ifa edildiğinden, satış sözleşmesi MÖHUK m. 24'e göre Suudi Arabistan hukukuna tabidir. Bu nedenle Suudi Arabistan Hukukundaki zamanaşımı süresi içinde, Suudi Arabistan uyruklu satıcı Türk mahkemelerinde dava açabilecektir. Suudi Arabistan Hukukunda, Türk Hukukunda düzenlenen zamanaşımı süresinden çok daha uzun bir zamanaşımı süresi düzenlenmişse MÖHUK m. 5'e göre, Türk kamu düzenine aykırı görülebilir. Bu konuda doktrinde ve içtihatlarda farklı görüş ve kararlar bulunmaktadır. Türk Hukukunda perakende satışlar için uygulanan zamanaşımı süresi beş yıldır. Türk Hukukunda borçluya karşı iki yolla başvurulabilir. İlamsız icra takibi ve alacak davası dava yoludur.

Yabancı alacaklı ile Türk borçlu arasındaki sözleşmede tahkim şartı varsa, uyumsuzlukla ilgili tahkim yoluna başvurulmalıdır. Türk borçlu tahkim itirazında bulunmazsa, Türk makamlarında dava ya da icra yoluna devam edilir.

Alacaklı, borçludan yazılı talepte bulunması durumunda, yazılı talep, Türk Hukukunda, zamanaşımını kesen sebepler arasında olmadığından, zamanaşımına etkisi olmaz. Ancak icra takibi ya da dava açılması halinde zamanaşımını kesilir.

Alacaklının, Suudi Arabistan Mahkemelerine müracaat etmesi halinde doktrinde, Türk maddî hukukuna tabi bulunan zamanaşımını kesmeyeceği de savunulmaktadır. Taraflar arasında yetki sözleşmesi varsa o zaman yabancı mahkemelerde yapılan başvurunun, Türk maddî hukukuna tabi bulunan zamanaşımını keseceği görüşünde olanlar da vardır.

Somut olayda, mütalâa konusu alacak, Türk maddî hukukuna değil Suudi Arabistan maddî hukukuna tabi olduğundan, Suudi Arabistan mahkemesinde açılan dava ile Suudi Arabistan maddî hukukuna tabi olan zamanaşımı süresinin kesileceği” yönünde görüş bildirilmiştir (Mütalâalar, s. 657660).

bb. Cevap Dilekçesi ve Zamanaşımı Kavramı

Cevap dilekçesi, HMK m. 127/I'e göre dava dilekçesinin tebliğinden itibaren iki haftadır. Davalı, cevap dilekçesinde, tüm savunma sebeplerini ve zamanaşımı iddiasını bildirmesi gereklidir. Cevap dilekçesinde bildirilmeyen savunma sebepleri ve zamanaşımı iddiası, ikinci cevap dilekçesinde de bildirilebilir. Buna göre yazılı yargılama usulünde davacı için cevaba cevap dilekçesi verildikten sonra, davalı için ikinci cevap dilekçesi verilmesiyle, iddianın ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı başlar (Usul El Kitabı, Cilt I, s. 496-501).

Davalı cevap süresi içinde cevap dilekçesi vermezse, HMK m. 128'e göre davayı inkâr etmiş sayılır. Bu durumda iddianın ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı davalı için, cevap süresinin dolması ile başlar. Davacı için ise, dava açılması ile başlamış olur. Bu durumda davalı, usule uygun davet edilmiş olan davacının ön inceleme duruşmasına mazeretsiz katılmaması halinde, serbestçe zamanaşımı def'inde

bulunabilir. Ayrıca, davacının muvafakati ya da ıslah ile inkâr savunmasını, zamanaşımı savunmasına çevirebilir (Usul El Kitabı, Cilt I, s. 501-503).

Davalının, cevap süresi geçtikten sonra cevap vermesi ve zamanaşımı iddiasında halinde hâkim, HMK m. 31'e göre davacı tarafa, davalının savunmayı değiştirme ve genişletmesine muvafakat edip etmediğini sorar. Davacı muvafakat etmediğini söyler ya da hiç cevap vermezse ve davalı da ıslah yoluna başvurmazsa, süresinden sonra verilen cevap dilekçesindeki savunma sebepleri, hâkim tarafından gözetilemez (Usul El Kitabı, Cilt I, s. 504-505). Çünkü karşı tarafın, iddiayı ve savunmaya genişletme ve değiştirme yasağına açıkça muvafakat etmesi gerekir. Mahkeme, davalının zamanaşımı def'ini, ön inceleme safhası tamamlandıktan sonra aynı duruşmada, karara bağlar (Usul El Kitabı, Cilt I, s. 544).

b. Basit Yargılama Usulü

Bu konu hocamızın "*Makaleler*" kitabında, "*Sözlü Yargılama Usulü (Şifahi Usulü Muhakeme)*" başlığı altında HUMK'un yürürlükte olduğu zamanda anlatılmıştır. Gerçekten, Sulh Hukuk Mahkemelerindeki yargılama usulü, başlangıçta şifahi (sözlü) yargılama usulü idi. Dava sonra 2011 yılında yapılan 6100 sayılı kanun değişikliği ile Sulh Hukuk Mahkemelerinde, Basit yargılama usulü uygulanmaya başlanmıştır. HMK'da da aynı kural muhafaza edilmiş ancak basit yargılama usulünü düzenleyen kuralarda önemli değişiklikler yapılmıştır. Kanun hükümlerinin bu şekilde değişikliğe uğramış olması sebebiyle Kuru'nun, basit yargılama usulü ile ilgili olan HMK'nın yürürlüğe girmesinden önce yazmış olduğu eserlerde yer alan bilgiler güncelliğini kaybetmiş bulunmaktadır.

2. Zamanaşımı Def'inin Kanun Yolları Aşamasında Kullanılması

Kanun yolu aşamasında zamanaşımı iddiası, İstinaf kanun yolu ve Yargıtay kanun yolu olmak üzere iki şekilde incelenmiştir.

a. İstinaf Kanun Yolu

İlk derece mahkemelerinin kararlarına karşı, Yargıtay kanun yoluna başvurulmadan önce, istinaf kanun yoluna başvurmak zorunludur. İstinaf incelemesi sırasında, ilk derece mahkemelerinde yapılabilen bazı

işlemler, istinaf yolunda yapılamaz (Usul El Kitabı, Cilt II, s. 1337). İstinaf incelemesi, HMK m. 355 gereğince, tarafların istinaf sebepleri ile sınırlı olarak yapılmaktadır. İstinaf dilekçesinde, ilk derece mahkemesinin vakıta ve delilleri yanlış değerlendirildiği somut olarak belirtilmişse, istinaf mahkemesi ilke derece mahkemesinde olduğu gibi inceleme yapar. İstinaf dilekçesinde hiçbir sebep gösterilmemişse, ancak kamu düzenine ilişkin vakıalar ve deliller hakkında inceleme yapılabilir (Usul El Kitabı, Cilt II, s. 1375-1376).

HMK m. 357/I “*ilk derece mahkemesinde usulüne uygun olarak gösterildiği hâlde incelenmeden reddedilen veya mücbir bir sebeple gösterilmesine olanak bulunmayan deliller bölge adliye mahkemesince incelenemez*”. Bu sebeple, istinaf incelemesi sınırlı olduğu için ilk derece mahkemeleri gibi geniş anlamda tahkikat yapamayacaklardır. HMK m. 357/III’e göre, “*bölge adliye mahkemesi hukuk dairelerinde karşı dava açılmayacağı, davaya müdahale talebinde bulunulamayacağı, davanın ıslahı ve HMK m. 166/I hükmü saklı kalmak üzere davaların birleştirilmesinin istenemeyeceği*” düzenlenmiştir. Bunların yanında, “*bölge adliye mahkemesince kamu düzeni gereği yapılması gereken usul işlemleri, ilk derece mahkemesinin yargılaması sırasında ileri sürülmeyen iddia ve savunmalar dinlenemeyecek, yeni delillere dayanılmayacaktır*”.

Bununla birlikte, Yargıtay’ın bozma kararından ya da istinaf mahkemesinin kaldırma kararından sonra, dosya ilk derece mahkemesine gönderildiğinde, ilk derece mahkemesinde, tahkikata dair işlem yapılması halinde, HMK m. 177’ye göre taraflar ıslah yolu ile iddia ve savunmaları değiştirebilir ve genişletebilirler. Ancak m 177/II’ye göre Yargıtay bozma kararından sonra ortaya çıkan “*usulî kazanılmış haklara*” aykırı işlem yapılamaz (Usul El Kitabı, Cilt II, s. 1436). İstinaf mahkemesinin temyiz edilebilen kararları için Yargıtay kanun yolu incelemesi yapılacaktır. İlk derece mahkemesi kararının istinaf edilmesi İİK m. 24/II ve İİK m. 350/I’e göre, kararın icrasını durdurmayacağından, icra takibi için kesinleşmesi gereken kararlardan olmadığı takdirde, ilamların icrası ile ilgili zamanaşımı süresi işlemeye başlayacaktır.

b. Temyiz Kanun Yolu

Temyiz incelemesinin, istinaf incelemesinden ayıran husus, temyiz incelemesinin usul hukuku ve maddî hukuk yönünden inceleme yapacak olmasıdır. Yargıtay, hukukî bir denetim mercii olduğundan, temyiz yolunda yeni vakıalar ve deliller ileri sürülemez (Usul El Kitabı, Cilt II, s. 1387).

İstinaf mahkemesi kararına karşı temyiz yoluna başvurulmuş olması kural olarak İİK m. 24/II ve İİK m. 367/I gereğince ilk derece mahkemesinin kararının icrasını durdurmayaacağından, icra takibi için kesinleşmesi gereken kararlardan olmadığı takdirde, ilamların icrası ile ilgili zamanaşımı süresi işlemeye başlayacaktır.

Yargıtay, temyiz edilen kararı, tarafların temyiz sebepleri ile bağlı olmaksızın inceler ve temyiz sebepleri ya da re'sen gördüğü başka sebeplerle kararın bozulmasına karar verebilir. İlk derecede mahkemesi kararı, taraflardan yalnızca biri tarafından temyiz edilmişse, temyiz eden tarafın aleyhine olarak bozma kararı verilemez. Aleyhe bozma kararı temyiz kanun yolu için de geçerlidir.

Temyiz incelemesi sonucunda verilen bozma kararı, istinaf mahkemesi kararının, ilk derece mahkemesini esastan ret kararına ilişkin de olabilir; istinaf mahkemesi kararının, ilk derece mahkemesinin kararını düzelterek ya da yeniden verdiği karara ilişkin de olabilir. Bu durumda, ilk derece mahkemesini esastan ret kararına ilişkinse dosyayı, ilk derece mahkemesine; istinaf mahkemesi kararının, ilk derece mahkemesinin kararını düzelterek ya da yeniden verdiği karara ilişkinse, istinaf mahkemesine gönderir (Usul El Kitabı, Cilt II, s. 1424).

3. Kanun Yolları Aşamasından Sonra Zamanaşımının

Yargıtay incelemesinden sonra verilen bozma kararına uyma sonrası ilk derece mahkemesinde ve istinaf mahkemesinde yapılan tahkikat aşamasında zamanaşımı savunması konusu incelenmiştir.

a. Dosyanın İlk Derece Mahkemesine Gönderilmesi

Dosyayı ilk derece mahkemesine gönderilmesinin yanında, ilamın bir örneği istinaf mahkemesine de gönderilir.

Dosya kendisine gönderilen ilk derece mahkemesi, bozma kararına uyma kararı vermesi halinde, bozma kararı lehine olan taraf için usulî kazanılmış hak doğmuş olur ve daha sonra direnme kararı verilemez. İlk derece mahkemesi karara karşı direnme kararı alsa ancak, bozma kararında gösterilen yönlerden birini de içine alacak şekilde inceleme yapmış olması halinde, bozmaya eylemli uyma hali söz konusu olur ve direnme kararı usule aykırı hale gelir (Usul El Kitabı, Cilt II, s. 1425/1426).

İlk derece mahkemesi bozma kararına uymakla tahkikata devam eder. Mahkeme tahkikat aşamasında taraflara diyeceklerini sormak zorundadır. Kuru, temyiz incelemesi dönüşünde yapılan tahkikat aşamasında, taraflardan biri, diğerinin açık rızası ile iddiasını ve savunmasını genişletebilir, değiştirebileceğini, davanın ihbarının ve davaya asli müdahil olunabileceği fakat yeni tahkikat sırasında ıslah yapılmasına imkân vermediğini; kendisinin Yargıtay'ın görüşüne katılmadığını ifade ederek açıklamıştır (Usul El Kitabı, Cilt II, s. 1426-1427). Bugün itibariyle hukukî durum, 7251 sayılı kanun değişikliği ile Kuru'nun görüşü doğrultusunda değiştirilmiştir (Usul El Kitabı, Cilt II, s. 1429). HMK m. 177/II'ye göre, gerek istinaf kaldırma kararından sonra gerekse Yargıtay bozmasını takiben, verilen uyma kararı uyarınca yeniden tahkikat işlemlerinin başlaması halinde, usulî kazanılmış hakları ihlal etmemek kaydıyla ıslah yoluna başvurulabilir.

b. Dosyanın İstinaf Mahkemesine Gönderilmesi

Dosya kendisine gönderilen ilk derece mahkemesi, yapacağı ilk duruşmada, taraflara diyeceklerini sormak zorundadır. Bunun üzerine bozma kararına uyma kararı vermesi halinde, bozma kararı lehine olan taraf için usulî kazanılmış hak doğmuş olur ve daha sonra direnme kararı verilemez.

İstinaf mahkemesi bozma kararına uymakla tahkikata devam eder. Kuru, temyiz incelemesi dönüşünde istinaf mahkemesinde yapılan tahkikat aşamasında, taraflardan birinin, diğerinin açık rızası ile dahi iddiasını ve savunmasını genişletemeyeceğini ve değiştiremeyeceğini, yeni tahkikat sırasında ıslah yapılmasının mümkün olmadığı görüşündedir (Usul El Kitabı, Cilt II, s. 1436). Gerçekten, istinafta yapılamayacak işler başlıklı HMK m. 357/I'e göre istinaf aşamasında, ıslah yoluna başvurulamaz.

4. Zamaşıımı Savunmasının İslah Yolu ile İleri Sürülmesi

İslah, taraflarca yapılmış olan bir usul işleminin, tamamen veya kısmen düzeltilmesidir. HMK m. 176/I'de düzenlenmiştir. İslah, iddianın ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesinin istisnası olup ve tahkikatın sona ermesine kadar başvurabilir. Davalı, cevap ve ikinci cevap dilekçesinde zamaşıımı iddiasını unutmuş ya da sonradan fark etmiş olması halinde, davacının, savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesine muvafakat etmemesi durumunda, davalı HMK m. 141/II'ye göre ıslah yoluna gidebilir (Usul El Kitabı, Cilt II, s. 1193-1194).

Yargıtay, davaya cevap dilekçesi vermemiş olması ile davalının, ıslah yolu ile zamaşıımı savunması yapılamayacağına karar vermiştir²³. Ancak Kuru, davaya cevap dilekçesi verilmemiş olması halinde davalı, davayı inkâr etmiş sayıldığından ve zamaşıımı savunması ilk itirazlardan olmadığından, yapılabilir olması gerektiğini savunmaktadır (Usul El Kitabı, Cilt II, s. 1210). Burada, zamaşıımının ıslah yolu ile ileri sürülmesi konusunda genel bilgiler verildikten sonra, zamaşıımı savunmasını ileri sürebilecek kişiler başlığı altında dava arkadaşlığı ve müdahillik konuları çerçevesinde ele alınmıştır.

5. Zamaşıımı Savunmasını İleri Sürebilecek Kişiler

Zamaşıımı savunmasını ileri sürebilecek kişiler konusu, dava arkadaşlığı ve müdahale kavramları çerçevesinde incelenmiştir.

a. Dava Arkadaşlığı

Zamaşıımı, bir maddî hukuk kuralı ve savunma aracıdır. Bu sebeple kural olarak, davacı tarafından kendisine alacak hakkı yöneltilen davalı tarafça ileri sürülecektir.

Bir davada, davacı ve davalı olmak üzere iki taraf bulunduğundan, dava, iki taraf sistemine göre kurulmuştur. Bunun yanında, maddî hukuka göre, bir hakkın, birden fazla kişi tarafından ya da birden fazla kişiye karşı yöneltilmesi de mümkündür. Bu durumda maddî anlamda ve şekli

²³ HGK 17.06.2017 tarih, 2017/1093 E., 2017/1090 K, www.corpus.com.tr, (E.T. 10.06.2025).

anlamda, mecburî dava arkadaşlığı ve ihtiyarî dava arkadaşlıkları söz konusu olabilir (HMu Cilt III, s. 3286-3287).

Buradaki mecburî dava arkadaşlığı, HMK m. 59, 60'da düzenlenmiş olan maddî anlamda mecburi dava arkadaşlığını ifade etmektedir. Mecburi dava arkadaşlığında, dava konusu hukukî ilişki birden fazla kişi arasında ortaktır ve hepsine birden dava açılması zorunludur. Mecburi dava arkadaşlığında, tüm davalıların usul işlemlerini birlikte yapması mecburidir. Birinin ya da bir kaçının yaptığı usulî işlem geçersizdir. Bunun istisnası, usulüne uygun olarak duruşmaya davet edilmelerine rağmen, duruşmaya gelen davalının yaptığı usulî işlem, gelmeyen davalı için de bağlayıcıdır. Usul işlemlerinden kasıt, usulî sonuç doğuran işlemlerdir, yoksa maddî hukuk içerikli usul işlemleri için geçerli değildir (Usul El Kitabı, Cilt I, s. 947, 948).

Şeklî anlamda mecburi dava arkadaşlığında, davalılar arasında, çok sıkı olarak tabir edilen bağ yoktur, sadece dava konusu ile ilgili bulunmaktadırlar. Kanunda, birden fazla kişiye dava açılmasında zorunluluk olmadığı halde, taraflar arasındaki hukukî ilişki hakkında daha iyi karar vermek için, zorunlu tutulmuştur. Şeklî anlamda mecburi dava arkadaşlıkları, davada aynı şekilde hareket etmek zorunda olmadıkları gibi, mahkemede aynı şekilde ve tek bir karar vermek zorunda değildir (HMu Cilt III, s. 3310).

Kuru, yazmış olduğu bir makalesinde, aralarında ihtiyarî dava arkadaşlığı bulunan müteselsil borçlulardan her birinin bütün dava arkadaşları için zamanaşımı def'inde bulunabileceklerini ifade etmiştir. Yine aynı makalesinde, Yargıtay'ın bazı kararlarında "zamanaşımı def'inin müteselsil borçlular için ortak def'i olduğunu, bu sebeple aralarında teselsül ilişkisinin olduğu davalarda, bir borçlunun ileri sürdüğü zamanaşımı def'inden diğer borçluların da yararlanabileceği yönünde kararlar²⁴ verdiğini belirtmiştir. Buna karşılık Yargıtay'ın bazı kararlarında aralarında ihtiyarî dava arkadaşlığı bulunan müteselsil borçlulardan birinin ya da bir

²⁴ Y.9. HD. 10.04.2018 tarih 2017/23844 E. 2018/8329 K, (İstanbul Barosu Dergisi, C. 93, S. 2019/2, s. 434-437); Y.9. HD. 27.04.2017 tarih 2017/4610 E. 2017/7398 K, (İstanbul Barosu Dergisi, C. 92, S. 2018/1, s. 475-476); Yarg. 9. HD 02.11.2015 tarih 2014/16639 E. 2015/30734 K, www.corpus.com.tr, (E.T. 10.06.2025).

kaçının zamanaşımı def'ini sürmüştüğü olmasından, diğer davalıların yararlanamayacağı yönünde kararlar²⁵ verdiğini de yazma gereği duymuştur (Ortak Def'i, s. 1019-1023).

Gerçekten, TBK m. 164/I'de "...veya müteselsil borcun sebep ya da konusundan doğan def'i ve itirazları ileri sürebilir" hükmü düzenlenmiştir. Bu ifadeden dava konusu belgeden ya da senetten anlaşılabilen/kaynaklanan def'i ve itirazların (zamanaşımı belge/senet metninden anlaşılabilen def'i olduğundan) ileri sürülebileceğinin anlaşılabilmelidir. Ayrıca m. 164/II'de "*müteselsil borçlulardan biri ortak def'i ve itirazları ileri sürmezse, diğerlerine karşı sorumlu olur*" düzenlemesindeki ortak def'iden, dava konusu belgeden ya da senetten anlaşılabilen/kaynaklanan def'i ve itirazların anlaşılabilmeceğinin kabulü halinde müteselsil borçlulardan birinin ortak def'i ve itirazları ileri sürmezse, diğerlerine karşı sorumlu olacağı düzenlenmiştir. Bu sebeple müteselsil borçlulardan birinin ileri sürdüğü ortak def'i niteliği sebebiyle zamanaşımı def'inden diğerlerinin de yararlanabileceğinin kabulü gerekir.

Mecburî dava arkadaşlığı dışında kalan dava arkadaşlığı, HMK m. 57'de düzenlenmiş ihtiyarî dava arkadaşlığıdır. Birlikte dava açmak ya da davalı olarak göstermek, davacı tarafın isteğine bağlıdır. İhtiyarî dava arkadaşlığında, davalı sayısı kadar dava vardır. İhtiyari dava arkadaşlığı için HMK m. 166/IV anlamında davalılar arasında bağ olması gereklidir (Usul El Kitabı, Cilt I, s. 952953). Buna göre "*davalının aynı veya birbirine benzer sebeplerden doğması ya da biri hakkında verilecek hükmün diğerini etkileyecek nitelikte bulunması durumunda, bağlantı var sayılır*". Aralarında ihtiyarî dava arkadaşlığı olan davalıların her biri, TBK m. 164'e göre "*müteselsil borçlulardan biri, alacaklıya karşı, ancak onunla kendi arasındaki kişisel ilişkilerden veya müteselsil borcun sebep ya da konusundan doğan def'i ve itirazları ileri sürebilir*". Bunun yanında, bütün dava arkadaşları için ortak olan iddia ve savunma vasıtalarını kullanabilir. Bu sebeple, her bir ihtiyari dava arkadaşı davalının, kendileri ile ilgili zamanaşımı iddiasını ayrı ayrı bildirmeleri gerekir.

²⁵ Yarg. 15. HD 02.10.2013 tarih 2013/2574 E. 2013/5339 K. www.corpus.com.tr (E.T. 12.06.2025); Yarg.10 HD. 28.12.2017 tarih 2015/24343 E. 2017/9409 K, İstanbul Barosu Dergisi, C. 92, S. 2018/3, s. (596-598)

Yargıtay, bazı kararlarında, müteselsil borçlular için ortak def'i olan zamanaşımı def'ini, borçlulardan birinin ileri sürmesi halinde dahi diğer borçluların da yararlanacağına karar vermiştir²⁶.

b. Davaya Müdahale

HMK m. 66'da düzenlenmiş olan fer'i müdahil, lehine müdahalede bulunduğu tarafın yardımcısıdır ve yargılama bitinceye kadar fer'i müdahale başvurusu yapılabilir (HMU Cilt IV, s. 3467). Fer'i müdahil ancak, lehine müdahale ettiği taraf menfaatine uygun usul işlemlerini yapabilir. Buna göre fer'i müdahil, lehine katıldığı tarafın iddia ve savunmalarını tamamlayabilir, tarafın yetkisi ölçüsünde delil gösterebilir. Fer'i müdahil, lehine katıldığı tarafın, iddiasını ve savunmasını değiştirir ya da genişletir şekilde beyanda bulunur ve lehine katıldığı taraf buna itiraz etmezse, bununla iddia ya da savunma genişletilmiş olur. Fakat fer'i müdahil yalnız başına davayı değiştiremez ve genişletemez. Ancak Yargıtay bir kararında, fer'i müdahilin yalnız başına yaptığı savunmayı değiştirme kapsamında ileri sürdüğü zamanaşımının ileri sürülebileceğini kabul etmiştir (HMU Cilt IV, s. 3470-3471). Bu örnek kararda karşı taraf, zamanaşımı iddiasına itiraz etmediğinden incelenmesi gerektiğine karar verilmiştir.

Buna karşılık, asli müdahale, bir yargılamanın konusu olan hak veya şey üzerinde, üçüncü kişinin hak iddia etmesi olduğundan, asli müdahil, asıl davanın tarafı değildir. Asli müdahale yolu, ayrı bir dava olup, fer'i müdahale kavramı ile terim benzerliği göstermektedir. Asıl davanın taraflarını davalı olarak gösterdiğinden, kendi bağımsız davasında müstakil olarak kendi iddia ve savunmalarını yapabilir. Asli müdahale bir zorunluluk değil, üçüncü kişiye tanınmış bir imkândır (Usul El Kitabı, Cilt I, s. 991-992).

III. Zamanaşımının İcra Hukuku Aşamasında İleri Sürülmesi

A. İcra ve İflas Takibi Aşamasında Zamanaşımının

İcra ya da iflâs takibinin başlatılması ile başlayan icra işlemleri, alacaklının talebi üzerine icra memuru tarafından yerine getirilir. İcra ve İflas memurları, görevini yerine getirirken, ilgililerin zararı söz konusu

²⁶ Yarg. 9. HD 27.04.2017 tarih 2017/4610 E. 2017/7398 K, www.corpus.com.tr, (E.T. 10.06.2025).

olabilir. Bu durumda, ilgililer zararını tazmin yoluna gidecektir. Bu konu, İİK m. 5’te düzenlenmiştir. Buna göre “*İcra ve İflas Dairesi görevlilerinin kusurlarından doğan tazminat davaları, ancak idare aleyhine açılabilir*”. İcra ve İflas memurları, görevlerini yaparken, ilgililerin zarar görmesi halinde, bu zararın tazmini mümkündür. Ancak, tazminat davası için bazı şartların gerçekleşmesi gerekir. Söz konusu maddeye dayanılarak tazminat davası açılabilmesi için, memurun işleminde hukuka aykırılık bulunması ve memurun kusurlu olması gerekir. Kusur, ağır kusur ya da hafif ihmal şeklinde olabilir. Kusurdan kastedilen, normal nitelikte bir memurdan beklenemeyecek şekilde işlem ya da eylem yapılmış olmasıdır. Bunun yanında, zarar gören kişinin de, zararını azaltmak ya da ortadan kaldırmak için şikâyet yolunu kullanmış olması gereklidir. İcra memurunun bu işlem ve eyleminden dolayı, ilgilinin bir zararının oluşması ve memurun eylemi ile zarar arasında uygun illiyet bağı olması gereklidir. Anayasa m. 129/V’e göre bu dava, doğrudan memura karşı değil Bakanlık aleyhine açılabilecektir (İİH El Kitabı, s. 98-99).

İcra memurunun fiilinden dolayı zarara uğrayan ilgilinin, tazminat davası açma hakkı zamanaşımına bağlanmıştır. İİK m. 7’ye bu sebeple açılan tazminat davası, zarar gören tarafın zararı öğrendiği günden bir sene ve her halde memurun zarara sebep olan işlem ya da eyleminin üstünden on sene geçmesiyle zamanaşımına uğrar (İİH El Kitabı, s. 101).

Baki KURU hocamızın eserlerinde zamanaşımı kavramı, icra takibi aşamasında, İİK m. 39’da “*zamanaşımı*” başlığı altında düzenlenmiş olan, “*ilama müstenit takip, son muamele üzerinden on sene geçmekle zamanaşımına uğrar. Noter senedine müstenit takip, senedin mahiyetine göre borçlar veya ticaret kanunlarında muayyen olan zamanaşımına tabidir*” (Makaleler, s. 481). Bu maddede adı geçen belgeler aynı zamanda “*itirazın kesin olarak kaldırılmasını*” sağlayan belgelerdendir. Makale konusu çerçevesinde, İcra ve İflas Hukuku kapsamında takip aşamasında ve takip sonrası açılan davalarda zamanaşımı konusu incelenmiştir.

1. İlamsız İcra Takibinde Zamanaşımının İleri Sürülmesi

İcra takibinin başlatılmasının da dava açılmasında olduğu gibi, maddî hukuk açısından ve usul hukuku açısından sonuçları bulunduğu yukarıda belirtilmişti.

Buna göre alacaklının icra takibini başlatmasının usul hukuku bakımından sonucu, İİK m. 58'e göre, memur üç gün içinde bir ödeme emri düzenlemesi ve borçluya göndermesi ve maddî hukuk açısından, TBK m. 154/II'ye göre alacağın tabi olduğu zamanaşımı süresi kesilir (İİH Cilt I, s. 218, 219).

Ödeme emrinin borçluya tebliği üzerine takip konusu alacak/borç ile ilgili zamanaşımı süresi yine kesilir. Alacaklının başlattığı genel haciz yolu ile takip üzerine borçlu, İİK m. 62'ye göre “...*ödeme emrinin tebliği tarihinden itibaren yedi gün içinde...*” icra takibine karşı icra müdürlüğüne itiraz etmelidir. Aksi halde takip kesinleşir. Borçlu bu süreyi kaçırırsa, şartları varsa, İİK m. 65'e göre gecikmiş itirazda bulunabilir (Zamanaşımı, s. 91).

a. Takip Talebinden Önce Gerçekleşen Zamanaşımı

Alacak, takip talebinden önce zamanaşımına uğramışsa borçlu, bunu süresi içinde itiraz dilekçesinde açıkça bildirmesi gerekir, aksi halde zamanaşımı savunmasından feragat etmiş sayılır. Borçlu, itiraz etmiş fakat sebep bildirmemiş, sadece “itiraz ediyorum” demekle yetinmişse, o zaman ancak alacaklının dayandığı senet metninden anlaşılan sebepleri, icra hukuk mahkemesinde ileri sürebilir (Makaleler, s. 571-573). Borçlu itiraz sebebi bildirmiş ancak zamanaşımı def'in de bulunmamışsa, borçlu senet metninden anlaşılan sebepleri icra hukuk mahkemesinde ileri sürebilmelidir. Ancak Yarg. 12. HD 18.02.1981 tarih 154/1556K,'da, itiraz dilekçesinde borcunu ödediğini bildiren borçlunun, ödediğine dair belge bulamamış olması halinde, sonradan borcun zamanaşımına uğradığını ileri süremeyeceğine karar vermiştir (Zamanaşımı, s. 94-95). Alacaklı tarafından bir takip talebi başlatılması halinde, borçlu süresi içinde tüm itiraz sebeplerini bildirmelidir. Bu itiraz sebepleri maddî hukuk kaynaklı ya da takip hukuku kaynaklı olabilir. Makale konumuz “*zamanaşımı*” olduğundan, anlatımlarımız bu çerçevede kalacaktır (İİH Cilt I, s. 236).

aa. Genel Haciz Yolu ile Takipte Zamanaşımı

İleri sürülüş şekli bakımından itiraz sebepleri imzaya itiraz ve borca itiraz olarak ikiye ayrılır. Borçlu itiraz dilekçesinde, hiçbir neden göstermeden sadece itiraz ettiğini bildirebileceği gibi sadece imzaya itiraz

edebilir ya da imzaya itiraz ile birlikte imzaya itiraz ile çelişmeyen diğer (maddî ve usul hukukundan kaynaklanan) itiraz sebeplerini ve zamanaşımı def'ini ileri sürebilir. İmzaya itiraz ancak âdi yazılı senette mümkündür. İmzaya itiraz halinde, alacaklı ancak "*itirazın geçici olarak kaldırılmasını*" isteyebilir, itirazın kesin olarak kesin kaldırılmasını isteyemez. İmzaya itiraz dışındaki tüm itiraz nedenleri, borca itiraz olarak değerlendirilir. Bilindiği üzere zamanaşımı, bir def'i olup, TBK m. 161'e göre, hâkim kendiliğinden nazara alamaz. İcra memuru da takip konusu alacağın, kendiliğinden zamanaşımına uğramış olduğunu dikkate alamaz (İİH El Kitabı, s. 222-228).

Sonuç olarak, alacaklının başlatmış olduğu icra takibine borçlu itiraz etmelidir. İtiraz etmezse takip kesinleşir. Borçlu itirazında sebep göstermek zorunda değildir, borca itiraz ediyorum demekle takip durur. Borçlu itiraz sebepleri ile bağlı olduğundan, bildirdiği itiraz sebeplerini icra hukuk mahkemesinde değiştiremez ve genişletemez. Ancak, sadece senet metninden anlaşılan savunma sebepleri ile kamu düzenine ilişkin kural-lara dair itirazlar dikkate alınacaktır. Kuru, borçlu itiraz sebeplerini bildirmiş olsa bile, senet metninden anlaşılan itiraz sebeplerini icra hukuk mahkemesinde sunması gerektiği görüşündedir. Ancak, borçluya bu külfeti yüklemek, borçlu bakımından hak kaybına sebep olabilecek durumlar doğurabilir. Alacaklının, itirazın kaldırılması ya da itirazın iptali davası açmasına sebep olan "itiraz sebeplerinin" mahkemece re'sen dikkate alınması gerekir. Ancak borçlu, buna rağmen, takibe itiraz dilekçesinde ileri sürmediği, sürmeyi unuttuğu itiraz sebeplerini, ayrıca mahkemede de süresi içinde sunabilmelidir. Kanun maddelerinin, sadece alacaklı lehine değil aynı zamanda borçlu menfaatlerini koruyacak şekilde yorumlanması uygun olacaktır. Zira hak arama özgürlüğü, savunma hakkına tercih edilecek şekilde üstün tutulmamalıdır. Mahkemeye erişim hakkı kadar, savunma hakkı da, hak arama özgürlüğü kapsamında eşit derecede değer verilmelidir.

Borçlunun itiraz sebepleri ile bağlı olduğu kuralı sadece, alacaklı tarafından açılan, icranın kaldırılması davası için geçerlidir. Alacaklı, duran takibe karşı İİK m. 68'e göre altı ay içinde "itirazın kaldırılması" ya da İİK m. 67'ye göre bir yıl içinde "itirazın iptali" davası açabilir.

bb. Kambiyo Senetlerine Mahsus Haciz Yolu ve Zamanaşımı

Borçlu, ödeme emrinin tebliği tarihinden itibaren İİK m. 168/IV, V'e göre, beş gün içinde "*icra mahkemesine*" itiraz etmelidir. Aksi halde, icra takibi kesinleşir. Bundan sonra borçlu İİK m. m.65'teki imkânlar dışında, borcun takipten önce zamanaşımına uğradığını ileri süremez (Zamanaşımı, s. 100-101).

Kambiyo senetlerine bağlı alacaklar ödenmediği takdirde, haciz ve iflâs yolu olmak üzere iki ayrı takip yolu ile yapılabilir. İİK m. 167-176b arasında düzenlenmiştir. Kambiyo senetlerine mahsus haciz yolu, özel bir ilamsız icra yoludur. Yetkili icra dairesi ve takip talebinin içeriği, genel haciz yolu ile takipteki gibidir. TTK m. 750 ve 818/p düzenlemesiyle takip talebi ile zamanaşımı kesilir. Birden fazla borçlu olması halinde, TTK m. 751/I'e göre, "*zamanaşımını kesen işlem kimin açısından gerçekleşmişse, ancak ona karşı hüküm ifade eder*" (İİH El Kitabı, s. 652, 775).

Borçlu itiraz dilekçesinde, hiç sebep bildirmemiş, sadece "*itiraz ediyorum*" demiş ya da başka sebepler bildirmiş fakat açıkça zamanaşımı def'ini bildirmemişse, "*İlamsız İcrada Zamanaşımının İleri Sürülmesi*" başlıklı bu makale HUMK'a göre yazıldığından Kuru, savunmanın genişletilmesi yasağı sınırları içinde ilk duruşmada, zamanaşımının ileri sürülebileceğini ifade etmiştir (Makaleler, s. 581).

Ancak HMK m. 317'ye göre basit yargılama usulünde, cevap süresi düzenlenmiştir. İkinci bir cevap dilekçesi hakkı bulunmamaktadır. Bu sebeple dava dilekçesinde zamanaşımı def'ini bildirmek zorundadır. HMK'ya göre HMK m. 141'e göre basit yargılama usulünde, iddianın savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı davacı için dava dilekçesinin verilmesiyle, davalı için cevap dilekçesinin verilmesi ya da cevap süresinin dolması ile başlamaktadır. Ödeme emrine itiraz sebepleri ile ilgili genel haciz yolu ile takip ve itirazın kaldırılması başlığı altında imzaya itiraz ve zamanaşımı konusu ile ilgili anlatılan kurallar burada da geçerlidir.

Borçlunun, imza itirazı dışındaki tüm itirazları borca itiraz olarak değerlendirilir. Buna göre, borçlu, itiraz dilekçesinde sebep göstermek zorunda olmasa da sebep göstermiş olması borçlunun yararınadır. Borçlu

itiraz sebepleri ile bağlıdır. Buna göre, savunmayı değiştirme ve genişletme yasağı çerçevesinde, itiraz sebeplerini bildirebilir (İİH El Kitabı, s. 783-784).

Borçlu icra hukuk mahkemesine verdiği itiraz dilekçesinde, borcun zamanaşımına uğradığını açıkça bildirmemişse, iddianın genişletilmesi yasağı çerçevesinde, icra hukuk mahkemesinde bir daha ileri süremeyecektir. Genel haciz yolu ile takip yolunda belirtildiği gibi borçlu, takip konusu alacağın, takipten önce zamanaşımına uğradığı gerekçesiyle sonradan "*menfi tespit*" ya da "*istirdat*" davası açamaz. Buna rağmen borçlu itiraz dilekçesinde ya da icra hukuk mahkemesinde (hocamızın Makaleler kitabında, HUMK'a göre yazıldığından, tetkik merciinde ilk duruşmada denilmektedir) usulüne uygun şekilde zamanaşımı def'inde bulunmuş fakat mahkemece gözden kaçırıldığı için, itirazın reddine karar vermişse, "*menfi tespit*" ya da "*istirdat*" davası açabilir (Makaleler, s. 582). Borçlu, icra hukuk mahkemesine verdiği itiraz dilekçesinde, borcun zamanaşımına uğradığını açıkça belirtmişse, icra hukuk mahkemesi itirazı inceleyecektir.

cc. Kiralanan Taşınmazların İlamsız İcra Yolu İle Tahliyesi ve Zamanaşımı

Borçlu kiracı, İİK m. 269/II'ye göre, ödeme emrinin kendisine tebliğinden itibaren yedi gün içinde, icra dairesine itiraz edebilir. Bu süre geçtikten sonra yapılan itiraz geçersizdir (İİH Cilt II, s. 1873). Borçlu kira ilişkisinin varlığına ya da kira bedeline itiraz edebilir. İtiraz halinde takip durur. Kira bedeline karşı kısmi itirazda yapılabilir. Bu durumda itiraz edilen miktarın ne kadar olduğu açıkça yazılmalıdır (İİH Cilt II, s. 1874-1877). İlamsız icra yolu başlığı altında anlatılan süreçler burada da geçerlidir. Borçlu itiraz sebepleri ile bağlı olduğundan, itiraz dilekçesinde, kira bedeli talep hakkının zamanaşımına uğradığı açıkça bildirmesi gerekir.

b. Takibin Talebi ile Takibin Kesinleşmesi Arasında Gerçekleşen Zamanaşımı

TBK m. 154/II'ye göre icra takibinin başlatılması ile zamanaşımı kesilir. Bu halde, takip talebinin başlatılması ile takibin kesinleşmesi aşamasına kadar geçen sürede, TBK m.157 gereği zamanaşımına uğramaz. Ancak TBK m. 157/II'ye göre "*zamanaşımı, icra takibiyle kesilmişse,*

alacağın takibine ilişkin her işlemten sonra yeniden işlemeye başlar". Bu sebeple takip talebinden sonra herhangi bir nedenle ödeme emri borçluya geç tebliğ edilir ve takip talebinin başlatılması ile ödeme emrinin borçluya tebliği arasında, zamanaşımı gerçekleşmişse, borçlu ödeme emrine karşı itiraz ederek, alacağın zamanaşımına uğradığını ileri sürebilir. Buraya kadar anlatılanlar için takibin zamanaşımı sebebiyle iptali olarak nitelenebilirken, takibin kesinleşmesinden sonraki aşamayı, zamanaşımı sebebiyle icranın geri bırakılması olarak nitelenebilir (Makaleler, s. 584-585).

c. Takibin Kesinleşmesinden Sonra Zamanaşımı

Takibin kesinleşmesinden sonraki dönemde de takip konusu alacak, zamanaşımına uğrayabilir. Şöyle ki, İİKm.78/II'ye göre haciz isteme ve İİK m. 106 ve 110'a göre satış isteme sürelerinin geçmesi halinde icra takibi düşmez. İcra takibi derdest kalmakta devam eder ancak alacaklı, İİKm.78/V'e göre dosyanın yenilenmesi talebinde bulunarak, icra takibine devam edebilir. Bu aşamadan sonra borçlu, takibin kesinleşmesinden sonraki dönemde borcun zamanaşımına uğramış olduğunu ileri sürebilir. Fakat takip kesinleşmiş olduğundan borçlu zamanaşımını, İİK m. 62'ye göre ödeme emrine itiraz yolu ile değil İİK m. 71/II yollamasıyla m. 33/a hükümlerine göre yapacaktır (Makaleler, s. 584-585).

Yukarıda belirtildiği gibi bu aşamada takip edilen yol zamanaşımı sebebiyle icranın geri bırakılmasıdır. İcraın geri bırakılması, takibin yapıldığı icra müdürlüğünün bağlı olduğu icra hukuk mahkemesinden talep edilir. Bu talep herhangi bir süreye bağlı değildir. Yargıtay yedi günlük süre içinde istenmesi gerektiği görüşündedir ancak Kuru, icranın geri bırakılması talebinin her zaman yapılabileceği görüşündedir. İcra hukuk mahkemesinin zamanaşımı sebebiyle "*icranın geri bırakılması talebini reddetmesi*" halinde borçlu, "*menfi tespit*" ve "*istirdat*" davası açabilecektir (Makaleler, s. 586-591).

Gerçekten, İİK m 33/II "*icra emrinin tebliğinden sonraki devrede tahakkuk etmiş itfa, imhal, veya zamanaşımına dayanan geri bırakma istekleri her zaman yapılabilir*" şeklinde düzenlenmiştir. Kanun maddesi açıktı. Bu sebeple icranın geri bırakılması talebi "*her zaman*" yapılabilir. melidir.

2. İlamlı İcra Yoluyla Takiplerde Zamanaşımı

Konusu paradan başka bir şey olan alacaklar için, alacaklının mahkemede dava açarak, mahkeme kararı/ilam alması ve ondan sonra icra takibi yapması gerekir. İİK m. 24-41 arasında düzenlenmiştir (İİH El Kitabı, s. 762). Mahkemeden alına ilamın yerine getirilmesi için icra müdürlüğüne başvurulması halinde, icra müdürlüğü icra emri düzenler (İİH Cilt III, s. 2167).

Borçlu icra emrinde yazılı süreler için emri yerine getirmez ya da İİK m. 33 ve m. 33a'ya göre icranın geri bırakılması kararı getirmezse, haciz uygulanır (İİH Cilt III, s. 2174). İlama dayalı takip ve alacaklar, İİK m. 39/I'e göre on sene geçmekle zamanaşımına uğrar (İİH El Kitabı, s. 778). İlam niteliğindeki belgeler, belgenin niteliğine göre, maddî hukuka göre tabi olduğu TBK ya da TTK hükümleri uygulanır (İİH Cilt III, s. 2179-2180). Fakat Yargıtay ilam niteliğindeki belgelerin de ilamlar gibi on yıllık zamanaşımı süresine tabi olduğu görüşündedir²⁷.

Aynî haklar zamanaşımına uğramadığı için, gayrimenkul ve menkul mülkiyetine ve gayrimenkul ve menkul üzerindeki aynî haklara dair ilamlar ile şahıs ve aile hukukuna dair ilamlar zamanaşımına uğramaz (İİH Cilt III, s. 2180-2183). İlamların icraya kanabilmesi için bazılarının kesinleşmesi gerekir. Kesinleşmesi gerekmeyen ilamlar icraya konabilir. İlamlar hakkında icra takibi yapılmış olması icra takibini durdurmaz.

Kesinleşmeden icra takibi yapılabilen ilamlar için, kararın temyiz edilmiş olması ve İstinaf mahkemesi ya da Yargıtay'dan icranın geri bırakılması kararı alınması gereklidir (İİH Cilt III, s. 2191). İcra takibi için kesinleşmesi gereken kararlar için kesinleşmeden icra takibi yapılamaz. Bu kesinleşme şekli anlamda kesinleşmedir (İİH Cilt III, s. 2206). Karar kesinleşene kadar, ilama konu hak için zamanaşımı süresi işlemez.

²⁷ Yarg. 23. HD 03.12.2020 tarih 2017/2160 E. 2020/4040K, www.corpus.com.tr, (E. T. 16.06.2020).

3. İflâs Yoluyla Takiplerde Zamanaşımı

a. Âdi İflâs Yolu ile Takipte Zamanaşımı

İflâsa tabi kişilerin borcunu ödememesi halinde, alacaklı isterse iflâs yolu ile takip başlatabilir. Genel (Âdi) iflâs yolu, kambiyo senetlerine mahsus iflâs yolu ve doğrudan iflâs yolu olmak üzere üç çeşit iflâs yolu bulunmaktadır. Alacaklının elinde herhangi bir belge yoksa âdi iflâs yolu ile, kambiyo senedi varsa kambiyo senetlerine mahsus iflâs yolu ve elinde ilam veya ilam niteliğinde belge varsa doğrudan iflâs yolu takip yapılabilir (İİH Cilt III, s. 2260-2261).

Kendisine iflâs yolu ile takip başlatılmış olan borçlu, ödeme emrine yedi gün içinde itiraz edebilir. Bu süre içinde itiraz edilmezse, takip kesinleşir ve borç da ödenmezse, alacaklı, asliye ticaret mahkemesinde iflâs davası açabilir (İİH El Kitabı, s. 1111).

Alacağın takipten önce zamanaşımı süresi dolmuşsa, borçlu, bu yedi günlük süre içinde zamanaşımı savunmasını icra müdürlüğüne bildirmelidir. İİK m. 158/II'de, iflâs davasında itirazlar, basit yargılama usulüne ve genel hükümlere incelenip neticelendirileceğinden, borçlu itirazı ile bağlı olmadığı kabul edilmiştir. Buna göre, borçlu itiraz dilekçesinde zamanaşımı savunmasında bulunmamış olsa da iflâs davası cevap dilekçesinde bildirebilir.

İflâs yolu ile takipte ödeme emrine itiraz kural olarak genel haciz yolundaki gibidir. Borçlu, itiraz sebeplerini bildirerek itiraz edebilir. Borçlu iflâsa tabi kişilerden değilse bunu açıkça bildirmelidir, icra dairesi bunu kendiliğinde gözetmez. Borçlu burada da borca ve imzaya itiraz edebilir. Borçlunun itiraz üzerine alacaklı, bir yıl içinde asliye ticaret mahkemesinde itirazın kaldırılması ve iflâs davası açacaktır (İİH Cilt III, s. 2665-2269).

b. Kambiyo Senetlerine Mahsus İflâs Yolunda Takipte Zamanaşımı

Alacaklının elinde kambiyo senedi bulunması halinde, iflâsa tabi borçluya karşı, İİK m. 167/I'e göre kambiyo senetlerine mahsus iflâs yolu ile takip başlatabilir. Kambiyo senetlerine mahsus icra yolunun, iflâs hukukundaki karşılığıdır (İİH Cilt III, s. 2735). Kendisine ödeme emri tebliğ

edilen borçlu beş gün içinde ödeme emrine itiraz edebilir. Bu süre içinde itiraz etmezse, takip kesinleşir. Borçlu itiraz dilekçesinde tüm itiraz sebeplerini bildirmek zorundadır. İflâs davası İİK m. 174 yollamasıyla m. 158/II'ye göre genel hükümlere göre inceleneceğinden, borçlu, itiraz sebepleri ile bağlı değildir. Bu sebeple iflâs takibine itiraz sebebi bildirmemiş olsa da iflâs davasında zamanaşımı savunmasında bulunabilir (İİH Cilt III, s. 2240-2241). Borçlunun itirazı ile iflâs durur. Alacaklı itirazın kaldırılması ve iflâs davası açabilir (İİH El Kitabı, s. 1136-1137).

İflâs kararı her şekilde asiye ticaret mahkemesi tarafından verilir. Borçlunun itirazı var ise, itiraz sebepleri incelendikten sonra, itiraz sebepleri yerinde görülmezse, borçlunun iflâsına karar verir ve ilan edilir. İlan üzerine yapılacak müdahale ve itirazları on beş gün içinde reddederse ya da hiç başvuru olmazsa, borçluya depo kararı verir (İİH Cilt III, s. 2745-2746).

Borçlunun itiraz etmemişse, ödeme emri ve iflâs kararı kesinleşir. Alacaklı tarafından dava açılması üzerine mahkeme, ilk iş olarak iflâs kararını ilan eder (İİH Cilt III, s. 2748).

c. Doğrudan İflâs Yolunda Zamanaşımı

Doğrudan iflâs yolu alacaklının talebi ile olabileceği gibi borçlunun talebi ile de mümkündür. İİK m. 177, m. 178'de düzenlenmiştir. Alacaklının talebi ile doğrudan doğruya iflâs yolu ile takip şartları, sürelerin beklenmesi halinde, alacağı tehlikeye sokan ya da gereksiz olan hallerde söz konusudur (İİH Cilt III, s. 2759).

Borçlunun doğrudan doğruya iflâs yolunu takip etmesi ancak, iflâsa tabi kişilerden olması ve medenî hakları kullanmaya ehil olması gerekir. Bu durum bazen ihtiyari bazen zorunlu olabilir (İİH Cilt III, s. 2790).

B. İcra Takibi Sırasında Açılan Davalar ve Zamanaşımı

İcra takibi başlatıldıktan sonra, usul hukuku ya da maddî hukuk kurallarına göre bazı davaların açılması imkânı vardır.

1. İtirazın İptali Davası

İcra takibine yapılan "*borca itiraz*" üzerine, alacaklının dayandığı belgeler İİK m. 68-68a'daki belgelerden değilse, itirazın hükümden

düşürülüp takibin devamının sağlanması için, ödeme emrinin tebliğ tarihinden itibaren bir yıl içinde, genel mahkemelerde genel hükümlere göre dava açılabilir. Bu süre içinde itirazın iptali davası açan alacaklı, artık itirazın kaldırılması davası açamaz. Ancak altı aylık süre içinde itirazın kaldırılması davası açıp, davası reddedilen alacaklı, itirazın kaldırılması davası açabilir (İİH El Kitabı, s. 248).

İtirazın kaldırılması davası bir eda davası olduğundan, borca itiraz sebeplerinin tümünde genel mahkemelerde eğer isterse icra inkâr tazminatı ile birlikte itirazın iptali davası açılabilir. Ancak usul hukukuna dair itiraz sebeplerinin varlığı halinde, icra hukuk mahkemesinde itirazın kaldırılması davası açabilir. Borçlu, takibe itiraz etmemiş, süresi geçtikten sonra itiraz etmiş ya da usulî itiraz sebepleri ile takip iptal edilmişse, itirazın iptali davası açmakta hukukî yararı yoktur. Takip iptal edilmiş olmasına rağmen, itirazın iptali davası açılmışsa, doğrudan itirazın iptali davası reddedilmez, alacak davası olarak devam edilir (İİH El Kitabı, s. 249).

Davacı, bu bir yıllık süre içinde itirazın iptali davası açmadığı takdirde, “*yapılan icra takibi düşer*”. Fakat alacak için zamanaşımı süresi geçmemişse, İİK m. 67/IV’de düzenlenmiş olan genel hükümlere göre dava açma hakkı saklıdır. Bu dava ile davacı, yeni bir icra takibi yapabilmek üzere yeni bir ilam elde etmiş olur. Bu ilamla önceki icra takibine devam edilmesini isteyemez. Bu sebeple, bir yıllık dava süre, hak düşürücü süredir. İtirazın iptali davasında verilen kabul ya da ret kararı kesin hüküm teşkil eder (İİH El Kitabı, s. 255).

Borçlu itirazın iptali davasında, ödeme emrine itiraz ederken bildirmediği itiraz sebepleri ile bağlı değildir, cevap dilekçesinde tüm savunma sebeplerini ileri sürebilir. Ödeme emrine itiraz dilekçesinde, imza inkârı ve yetki itirazında bulunmamış olsa bile, dava aşamasında imza inkârı yapabilir ve yetki itirazında bulunabilir (İİH El Kitabı, s. 255-256). Bununla birlikte, borçlu, ilamsız icra takibine karşı hiç itiraz etmemiş olsa bile, itirazın iptali davasında, savunmanın genişletilmesi yasağı sınırına dikkat etmek şartıyla zamanaşımı itirazında bulunabilir. İtirazın iptali davası yargılaması sırasında, icra takibi aşamasında bildirilen itiraz sebeplerine bakılmaksızın, dava aşamasında tüm itiraz sebepleri bildirilmelidir.

İcra takibine itiraz dilekçesinde, borcun zamanaşımına uğradığı açıkça yazılmış olsa bile dava aşamasında da yinelenmelidir. Aksi halde hâkim tarafından re'sen dikkate alınamayacaktır (Makaleler, s. 580-581).

2. İtirazın Kaldırılması Talebi

Borçlu, ödeme emrinin tebliğinden itibaren, yedi gün içinde borca itiraz ederse, İİK m. 66'ya göre takibin durduğu belirtilmişti. Kanunda, itirazın iptali davası açma hakkı varken, ayrıca itirazın kaldırılması talebinin düzenlenmiş olmasının amacı, borçlunun sadece "*itiraz ediyorum*" ifadesi içeren bir itirazı ile, mahkemeden ilam almak zorunda bırakmadan, alacaklıyı, çabuk ve basit bir şekilde alacağını elde etmek imkânı sağlamaktır. Bunun için alacaklının elinde, borçlunun gerçekten borçlu olduğu hakkında İİK m. 68 ve 68a anlamında güçlü delillerin olması gerekir. İtirazın iptali davasından farklı olarak, itirazın kaldırılması talebi, bir dava değildir. Baki KURU hocamızın ifadesiyle "*borçlunun, borcu olup olmadığının, ilamsız icra prosedürü içinde tespit edilmesinin bir yoludur*". Bu nedenle HMK m. 303 anlamında bir kesin hüküm değildir. İtirazın kaldırılması talebi de tıpkı, itirazın iptali davasında olduğu gibi süreye tabidir. Bu süre, borçlunun itirazının alacaklıya tebliğinden itibaren altı aydır. Bu altı aylık süre hak düşürücü süredir, hâkim kendiliğinden gözetmek zorundadır (İİH El Kitabı, s. 275-276).

Ancak, borçlu itiraz sebepleri ile bağlı olduğundan, maddî hukuka ya da şeklî hukuka dair itirazlarını açıkça bildirmesi yararına olacaktır.

Bu altı aylık süre içinde, itirazın kaldırılmasının talep edilmemesi halinde, kalan altı aylık süre içinde, itirazın iptali davası açılarak, ilamsız takibe devam edilebilir. Ancak, alacaklı, altı aylık süre içinde itirazın kaldırılması istenmezse, "*bir daha aynı alacaktan dolayı ilamsız icra yolu ile takip yapamaz*". İtirazın kaldırılması talebi iki türlü olur. İtirazın "*kesin*" olarak kaldırılması ve "*geçici*" olarak kaldırılması şeklinde olur. Borçlu borca itiraz etmişse alacaklı, itirazın iptali davası ya da şartları varsa, itirazın kesin olarak kaldırılması talebi ile mahkemeye başvurabilir. Borçlu imzaya itiraz etmişse, itirazın geçici kaldırılmasını talep edebilir İİK El Kitabı, s. 277-278).

Borçlu, itirazın kaldırılması talebinde, ödeme emrine yaptığı itirazı ile bağlı olduğundan, borca itiraz nedenlerini ve imzaya itirazını açık bir dille bildirmesi gereklidir. Aksi halde, İİK m. 63'e göre ancak senet metninden anlaşılan itiraz sebeplerini ileri sürebilir. Borçlu, borca itiraz sebeplerinden biri olan borcun zamanaşımına uğradığını, borca itiraz dilekçesinde açık bir dille bildirmişse, alacaklının itirazın kaldırılması talebi halinde de yineleyebilir (Makaleler, s. 573-574).

Ödeme emri itirazında açıkça yazılmış olan zamanaşımı def'inin, itirazın kaldırılması aşamasında yinelenmesi gerekli mi olduğu, yoksa hâkim tarafından re'sen nazara alınıp alınmayacağı doktrinde tartışma konusudur. Kuru, yukarıda belirtildiği gibi, alacaklının itirazın kaldırılması talebi halinde de zamanaşımı def'ini yinelemesi gerektiğini ifade etmiştir (Zamanaşımı, s. 100).

HMK m. 141'de düzenlenmiş olan "*iddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağına*" paralel düzenleme, itirazın kaldırılması davasında geçerli olmak üzere "*borçlunun itirazı ile bağlı olduğu ilkesi*" ile İİK'da kendini göstermiştir. Bu hüküm, İİK m. 63'de düzenlenmiştir. Buna göre, ödeme emrine itiraz dilekçesinde "*borçlu, borcu ödemediği itirazında bulunmuş fakat zamanaşımı itirazında bulunmamış olması*" örneğinde, itirazın kaldırılması davasında, borçlunun zamanaşımı def'inde bulunabilecek midir? Yargıtay, bu konuda "*borçlu itirazında İİK m. 62'ye göre sebep bildirmemiş olsa da, duruşma sırasında İİK m. 63'e senet metninden anlaşılan def'i ve itirazların ileri sürülebileceğini kabul etse de borçlunun ödeme savunmasını ispat edemediğinden bahisle, zamanaşımı itirazına değer verilmemesi gerektiği*" görüşündedir. Ancak Kuru, "*İİK m. 62/IV'e göre 'borçlu itirazında sebep bildirmedeği takdirde' ibaresinin, 'itirazında sebep bildirmeyen borçlu' ile 'itirazında kısmen sebep bildiren borçlu' arasında (hem de kısmen sebep bildirmiş borçlu aleyhine) fark yaratmamak için kanuna konulduğunu düşünmenin menfaatler dengesine aykırı olduğunu*" savunmuştur (Makaleler, s. 574-575). Savunmanın genişletilmesi yasağına paralel düzenleme, ödeme emrine itiraz tarihinden sonra doğmuş olan itiraz sebepleri için geçerli değildir (İİK El Kitabı, s. 306).

Ancak İİK m. 62/IV'te "*borcun bir kısmına itiraz eden borçlunun o kısman cihet ve miktarını açıkça göstermesi lazımdır. Aksi takdirde itiraz edilmemiş sayılır*" hükmü ile kısmi itirazlarda, itiraz edilen kısmın cihet ve miktarı gösterilmediğinde, "*itiraz edilmemiş sayılacağı*" düzenlenmiştir. Kanaatimizce itiraz edilmemiş sayılması halinde, takip kesinleşeceğinden, bu aşamada zamanaşımı savunması ileri sürülemeyecektir. Buna karşılık, ödeme emrine itiraz dilekçesinde, "*hiç sebep bildirmemiş ya da zamanaşımı dışında, başka bir sebep bildirilmiş olsa*" da, itirazın kaldırılması talebinde, İİK m. 63 uyarınca "*senet metninden anlaşılıyor olması*" halinde zamanaşımı savunmasının yapılabilmesinin kabulü gerekir. İtirazın kaldırılması icra hukuk mahkemesinde görüleceğinden ve bu mahkemede basit yargılama usulü uygulandığından, HMK m. 141'e göre borçlunun, cevap dilekçesi ile birlikte zamanaşımı def'inde bulunması gerekir. Aksi halde, savunmanın genişletilmesi yasağı ile karşılaşılır. Yapılan itiraz üzerine mahkeme, borçlu/davalının itirazlarını inceler ve ona göre talebin reddine ya da itirazın kesin olarak kaldırılmasına karar verir.

Ödeme emrine hiç itiraz edilmemiş olması halinde, takip talebinden önce zamanaşımına uğramış bir borç için, sonradan, İİK m. 71/II'de düzenlenmiş olan "*icranın geri bırakılması*" davası, İİK m.72'de düzenlenmiş olan "*menfi tespit*" ve "*istirdat*" davaları da açılmaz. Ancak usulüne uygun şekilde ileri sürülmüş zamanaşımı def'ine rağmen, icra hukuk mahkemesi, borçlunun, itirazını görmemiş ve itirazın kaldırılmasına karar vermiş ise, bu halde, menfi tespit davası açabilir ve bu arada borcu ödemek zorunda kalmış ise istirdat davası olarak devam edebilir (Makaleler, s. 578).

Borçlu imzaya itiraz ile birlikte zamanaşımı def'inde de bulunmuşsa, mahkeme önce zamanaşımı konusunu değerlendirir ve alacağın zamanaşımı süresinin dolduğunu tespit ederse, imza incelemesi yapmadan, doğrudan "*itirazın kaldırılması talebinin kesin olarak kaldırılmasına*" karar verir. Borçlunun sadece imzaya itiraz etmesi halinde alacaklı yalnızca, "*itirazın geçici olarak kaldırılmasını*" talep edebilir. Bu durumda, icra hukuk mahkemesinde, adî senet altındaki imzanın borçluya ait olmadığı tespit edilirse, itirazın kaldırılması talebinin reddine karar verilir. Adî

senetteki imzanın borçluya ait olduğunun tespiti halinde, “*itirazın geçici olarak kaldırılmasına*” karar verilir. İcra mahkemesinin kararı kesin hüküm teşkil etmez. Bu sebeple, alacaklı, İİK m. 69’ a göre “*borçtan kurtulma*”, İİK m. 72’ye göre “*menfî tespit*” ya da “*istirdat*” davası açabilecektir (İİH El Kitabı, s. 277,313).

3. Borçtan Kurtulma Davası

Ödeme emrine yapılan itirazın, geçici olarak kaldırılması halinde borçlu, icra takibine devam edilmesini önlemek ve iptal edilmesini sağlamak için, itirazın, geçici olarak kaldırılması kararının tefhim ya da tebliğinden itibaren İİK m. 69/II’ye göre yedi gün içinde, genel hükümlere göre “*borçtan kurtulma davası*” açabilir. İcra mahkemesi tarafından itirazın kesin kaldırılması kararı verilmesi halinde borçtan kurtulma davası açılmaz (Borçtan Kurtulma Davası s. 129). Aslında borçtan kurtulma davası, itirazın geçici olarak kaldırılması kararından itibaren yedi gün içinde açılabilen, icra hukukuna özgü teknik bir terim olup “*hukukî niteliği bakımından, bir menfî tespit davası*”dır. Yedi günlük süre içinde, “*borçtan kurtulma davası*” açılması halinde “*takip durmaya devam eder*”. Bu yedi günlük sürenin kaçırılması halinde, İİK m. 69/III’e göre, itirazın geçici kaldırılması kararı, kesin kaldırma kararına dönüşür (İİH El Kitabı, s. 285). Bu yedi günlük süre içinde “*borçlu menfî tespit davası ya da senedin iptali davası*” açarsa, borçtan kurtulma davası açmak zorunda değildir. Bu süre içinde açılan menfî tespit davası ve senedin iptali davası, borçtan kurtulma davası yerine geçer ve borçlunun itirazı ile duran takip, durmaya devam eder (Borçtan Kurtulma Davası, s. 130). Bu arada borçlu, icra takibi sonuna kadar “*menfî tespit davası*” açabilir. Ancak bu halde “*icra takibi durmaz*”. Bu yedi günlük süre hak düşürücü süredir. Bu süre geçtikten sonra borçtan kurtulma davası açılmış olması halinde, hâkim doğrudan davayı reddetmez, davaya menfî tespit davası olarak devam eder (İİH El Kitabı, s. 330). Borçtan kurtulma davası, Kuru’ya göre “*nitelik olarak menfî bir tespit davasıdır*” (Borçtan Kurtulma Davası, s. 131). Borçlu, borcu olmadığının tespiti için açtığı bir davayı, menfî tespit davası olarak nitelermemiş bile olsa, hâkim, tarafların hukukî nitelmesi ile bağlı bulunmadığından, açılan davanın menfî tespit davası olarak nitelenecektir (Menfî Tespit ve İstirdat, s. 15). Ancak bu

durum ancak, icranın geçici olarak kaldırılması kararından sonra yedi günlük süre dışında açılmış olan her hangi bir borcun olmadığına dair açılmış dava için geçerli olduğunun kabulü gerekir (Menfi Tespit ve İstirdat, s. 16). Bu davanın dinlenebilmesi için, İİK m. 69/II, c.2 gereği, dava konusu alacağın yüzde on beşi oranında teminat şerhi yatırılması dava şartıdır.

Kuru, borçtan kurtulma davası açılması ile alacakla ilgili zamanaşımı kesilmez, ancak def-i dava ile zamanaşımı kesilir. Borçtan kurtulma davası devam ettiği süre, satış isteme süresi hesabında dikkate alınmaz. Borçtan kurtulma davasını kaybeden borçlu, borcu ödemek zorunda kalırsa, istirdat davası açamayacağı, aynı mahiyette davalar olduğu görülmektedir (Borçtan Kurtulma Davası, s. 136, 138).

Borçtan kurtulma davası ile menfi tespit davası arasında teknik bir fark olduğu açıklanmıştır. Borçtan kurtulma davası, itirazın icra hukuk mahkemesinde geçici olarak kaldırılması kararı üzerine, yedi günlük süre içinde açılması gereken ve mahkemece verilen süre içinde teminat yatırılması şartı olan dava türüdür. Takip borçlusunun, bu süre ve şarta uyması halinde açılan dava aslında menfi tespit davasıdır ancak İİK nitelemesine göre teknik anlamda borçtan kurtulma davasıdır. Borçlu yedi günlük süreyi geçirdikten sonra borçtan kurtulma davası açsa ya da süresi içinde açmış olmasına rağmen teminat şartını yerine getirmemiş olması halinde, mahkemenin, davaya menfi tespit davası olarak devam etmesi gerekmektedir. Borçtan kurtulma davasının süre ve teminat şartı yerine getirilmiş olması halinde, icra takibi durmaya devam eder. Ayrıca, menfi tespit davası devam ettiği sırada borçlu, borcu ödemek zorunda kalırsa, davaya istirdat davası olarak devam edileceğinden, Kuru'nun borçtan kurtulma davasının reddedilmesi halinde borçlunun istirdat davası açamayacağı görüşüne katılmak mümkün görünmemektedir.

4. Takibin İptali ve Tâliki

İcra takibi yapıldıktan sonra borçlu, takip borcunu, icra dairesi dışında da ödemesi mümkündür. Böyle bir durumda alacaklının icra takibine devam etmemesi, dosyayı kapatması beklenir. Buna rağmen, icra takibine devam etmek isteyen kötü niyetli alacaklıya karşı, borçlu, "*takibi iptal ettirebilme*" hakkı ile korunmak istenmiştir (İİH El Kitabı, s. 336).

Borcun itfası, İİK m. 71/I'de göre, düzenlemiştir. Kanun, borcun icra dairesi dışında ödendiğinin değerlendirmesini, icra müdürüne bırakmamış, icra mahkemesinde dava açılmasını düzenlemiş ve bu talep için süre öngörmemiştir. Burada borç, borçlu dışında üçüncü kişinin ödemesi halinde de borçlu takibin iptalini isteyebilir. İcra Hukuk Mahkemesi'nin, ita sebebine dayanarak takibin iptaline karar verebilmesi için, borcun, icra takibinin kesinleşmesinden sonra itfa edilmesi gerekir (İİH El Kitabı, s. 337-338).

Zamanaşımı, itfada olduğu gibi, borcun ödendiği anlamına gelmez. Ancak bir alacak için, icra *"takibinin kesinleşmesinden sonra zamanaşımı süresi dolmuş olabilir"*. Bu durumda, zamanaşımı nedeniyle *"icra geri bırakılması"*, mümkündür. Borç, icra takibinden evvel zamanaşımına uğrarsa, borçlu, ödeme emrinin tebliğinden itibaren yedi gün içinde icra müdürlüğüne itiraz edilebilir. Bir alacak için, icra takibinin kesinleşmesinden sonra da zamanaşımı süresi dolmuş olabilir. Takip kesinleştikten sonra ödeme emrine itiraz edilemeyeceğinden, bu halde borçlu icra takibinin geri bırakılmasını talep edebilecektir. Bu durumda İİK m. 71/II'ye göre borçlu, *"takibin kesinleşmesinden sonraki devrede borcun zamanaşımına uğradığını ileri sürecek olursa, 33a. maddesi hükmü kıyasen uygulanır"* hükmü gereğince, icranın geri bırakılmasını, süreye bağlı olmaksızın, icra hukuk mahkemesinden isteyebilir. Kanun maddesinden de görüldüğü üzere, icranın geri bırakılması talebi m.33a hükmüne göre incelenir (İİH El Kitabı, s. 342-343).

İİK m. 33a/I'de *"ilamın zamanaşımına uğradığı veya zamanaşımının kesildiği veya tatile uğradığı iddiaları icra mahkemesi tarafından resmi vesikalara müsteniden incelenerek icranın geri bırakılmasına veya devamına karar verilir"* denmektedir. Dava sonucunda, icranın geri bırakılmasına karar verilirse, İİK m. 33a/I'e göre alacaklı, *"icranın geri bırakılması kararının kesinleştiğinin kendisine tebliğinden sonra, zamanaşımının vaki olmadığını ispat için yedi gün içinde genel mahkemelerde dava açabilir. Aksi takdirde icrası istenen ilamın zamanaşımına uğradığı hususu kesin hüküm teşkil eder"*. İcra mahkemesi tarafından icranın geri bırakılması talebinin reddine karar verilmesi halinde, İİK m. 33a/III delaletiyle m.33 gereğince borçlu, *"borcu olmayan bir parayı ödemek mecburiyetinde kalırsa, İİK*

m. 72'de düzenlenmiş olan menfi tespit ya da istirdat davası" açabilir. Borçlu, takip konusu borcun ödemesi için kendisine süre verildiğini, noterden onaylı ya da imzası borçlu tarafından ikrar edilmiş bir belge ile ispat ederse, borçlunun talebi üzerine, icra mahkemesi, borcun ertelenmesine karar verebilir (İİH El Kitabı, s. 345).

5. Tespit Davası

Tespit davası, kural olarak bir ilişkinin var olup olmadığına yöneliktir. Bu dava ile hukukî ilişki hakkındaki tereddütler ortadan kaldırılır. Bu niteliği itibarıyla usulî bir müessesedir denilmektedir²⁸. Müspet ve menfi tespit davası olarak iki çeşittir.

a. Müspet Tespit Davası

Tespit davası için bir hukukî ilişki ve hukukî yarar şartı vardır²⁹. Kural olarak tespit davaları zamanaşımına tabi değildir. Ancak bu kural TBK m. 146'ya aykırı görünse de tespiti istenen hukukî ilişki mevcut olduğu sürece açılabilmesi kabul edilmektedir³⁰.

Bununla birlikte zamanaşımı süresine tabi olan davalar değil, dava ile elde edilen haklardır. Tespit davalarının konusu, hukukî ilişkilerdir. Bu sebeple hukukî ilişkilerin zamanaşımına uğramaları söz konusu olmaz, zamanaşımına uğrayan hukukî ilişkiden doğan talep hakkıdır. Bu sebeple, zamanaşımına uğramış bir hak için tespit davası açılmasında hukukî yarar bulunmadığından, reddi gerekecektir. Fakat zamanaşımına uğramış bir hak için tespit davası açmakta hukukî yarar devam edebilir. Örneğin, zamanaşımına uğramış alacağın, taşınır rehni ile temin edilmiş olması halinde, alacaklı, hakkını, rehinli malın değerinden almak hakkını koruduğundan, tespit davası açmakta hukukî yararı bulunabilir. Başkaca, alacağın tamamı değil bir kısmının zamanaşımına uğramış olması halinde de tespit davası açmakta hukukî yararının olduğu kabul edilmelidir³¹.

²⁸ Kuru, Baki/Budak, Ali Cem, Tespit Davaları, Tamamen Yeniden Yazılmış Dört Misli Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul 2020, s. 68-69.

²⁹ Kuru/Budak, s. 80, 87.

³⁰ Kuru/Budak, s. 352-353.

³¹ Kuru/Budak, s. 354-356.

b. Menfî Tespit Davası

Borçlu, icra takibinden önce ya da sonrasında, borçlu, İİK m. 72/I'e göre, borcu olmadığını ispat için menfî tespit davası açabilir. Menfî tespit davası, borçlu olduğu iddia edilen kişinin, TBK ya da TTK anlamında borçlu olmadığının ispatına dayandığı için, İcra iflâs hukukuna göre değil maddî hukuka göre değerlendirmek gerekecektir (İİK El Kitabı, s. 303; Menfî Tespit ve İstirdat, s. 12).

aa. İcra Takibinden Önce Açılan Menfî Tespit Davası

Borçlunun icra takibinden önce menfî tespit davası açabilmesi için öncelikle hukukî yararının bulunması gereklidir. Açılmış ya da açılacak bir davada, savunma olarak sunulabilecek husular için, menfî tespit davası açılmasında hukukî yararın bulunmadığı kabul edilmektedir. Alacaklının elinde İİK m. 68'de belirtilen belgelerden bulunmaması halinde, borcun takipten önce zamanaşımına uğradığı gerekçesiyle menfî tespit davası açılmasında hukukî yarar yoktur. Zira alacaklı tarafından başlatılacak icra takibine süresinde yapılacak itirazla takip duracaktır (Menfî Tespit ve İstirdat, s. 24-28).

Bununla birlikte, borçlunun menfî tespit davası açmasından sonra alacaklının, icra takibi yapmaması halinde, menfî tespit davası, icra iflâs hukuku bakımından bir önem taşımamaktadır (İİH, El Kitabı, s. 309). Buna karşılık, menfî tespit davası açıldıktan sonra alacaklının, aynı alacak için icra takibi yapması halinde, sonradan yapılan icra takibi kendiliğinden durmaz. Ancak mahkemenin, İİK m. 72/II'ye göre teminat karşılığı vereceği ihtiyatî tedbir kararı üzerine durabilir (Menfî Tespit ve İstirdat, s. 29-30). Bu ihtiyatî tedbir kararı ile zamanaşımını durur. Bu nedenle borçlu, ihtiyatî tedbir kararından sonraki dönem içinde, takip konusu alacağın zamanaşımına uğradığı iddiasıyla İİK m. 71/II'ye göre icranın geri bırakılmasını isteyemez (İİH, El Kitabı, s. 310). İcra takibinin ve menfî tespit davasının aynı gün açılmış olması halinde, icra takibinin önce açıldığı kabul edilerek, hukukî sürece devam edileceği kabul edilmiştir (İİH, El Kitabı, s. 34).

bb. İcra Takibinden Sonra Açılan Menfi Tespit Davası

Borçlunun ilamsız icra takibinden sonra da menfi tespit davası açabilir ancak bunun için "*hukukî yararının bulunması*" gerekmektedir. Borçlunun, ödeme emrine itiraz etmesi halinde, alacaklının elinde İİK m.68 anlamında belge yoksa, menfi tespit davası açmasında hukukî yararı yoktur. Bununla birlikte, imzaya itiraz etmiş olan borçlunun da menfi tespit davası açmasında hukukî yarar yoktur. Çünkü İİK m. 66'ya göre yapılan bu itirazlar ile takip durur. Alacaklının İİK m. 68a'daki belgelere dayanarak, itirazın kaldırılmasını talep etse bile takibe devam edilemez. Bu durumda borçlu yedi gün içinde borçtan kurtulma davası açarak, takibin durmasını sağlayabilir. Bu sebeple cebri icra tehdidi altında bulunmayan borçlunun, menfi tespit davası açmasında hukukî yararın olmadığı kabul edilmektedir (Menfi Tespit ve İstirdat, s. 42-43).

Kambiyo senetleri özgü haciz yolu ile takipte, İİK m. 169a'ya göre borca ve m. 170'e göre imzaya itiraz takibi durdurmadığından, menfi tespit davası açılmasında hukukî yarar vardır. Alacaklının talebi üzerine, itirazın kesin kaldırılmasına karar verilmesi halinde, borçtan kurtulma davası açma hakkı bulunmasa da menfi tespit davası açma hakkı vardır (Menfi Tespit ve İstirdat, s. 44-46).

İtirazın geçici olarak kaldırılması kararından sonra yedi gün içinde borçtan kurtulma davası açılmış olsa bile, teminat şartını yerine getiremeyen borçlunun davasına, menfi tespit davası olarak devam edilmesi gerekir. Ayrıca bu yedi günlük süre geçtikten sonra da borçlu menfi tespit davası açabilir. Buna karşılık borçlunun, borçtan kurtulma davasını kaybetmiş olması halinde veya alacaklının itirazın iptali davasından sonra menfi tespit davası açılmasında hukukî yarar yoktur (Menfi Tespit ve İstirdat, s. 48-50).

Ödeme emrine itiraz etmemiş olan borçlu için takip kesinleşeceğinden ve cebri icra tehdidi altında bulunduğundan, menfi tespit davası açmakta hukukî yararı vardır (İİH El Kitabı, s. 311-312).

Kural olarak borçlu, menfi tespit davasında, ödeme emrine itiraz ederken ve icra mahkemesinde bildirmiş olduğu itiraz sebepleri ile bağlı değildir. Buna karşılık, yapılan icra takibine karşı icra dairesinde ya da

icra mahkemesinde itiraz ederken, borcun icra takibinden önce zamanaşımına uğradığı bildirilmemişse, icra mahkemesinin itirazın kaldırılması kararından sonra, borcun takipten önce zamanaşımına uğradığı iddiasıyla menfi tespit davası açamaz. Ancak, ödeme emrine itiraz dilekçesinde ve itirazın kaldırılması talebine vermiş olduğu cevap dilekçesinde, icra takibinden önce zamanaşımına uğradığını bildirmiş olmasına rağmen, bu iddia görülmeyerek, itirazın kesin olarak kaldırılması kararı verilmiş ise, icra hukuk mahkemesinin kararı kesin hüküm teşkil etmediğinden, menfi tespit davası açılabilir (İİH El Kitabı, s. 313; Menfi Tespit ve İstirdat, s. 47).

İcra takibinden sonra açılan menfi tespit davası ile takip kendiliğinden durmaz. Menfi tespit davasına bakan mahkeme de takibin durmasına karar veremez. Çünkü bu aşamada açılan menfi tespit davasının alacaklının alacağını geç almamasına yönelik olduğu karine olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple ancak, alacağın tamamının dosyaya yatırılması ve ilave olarak teminat yatırılması karşılığında ancak, icra dosyasına yatan paranın, dava sonuna kadar alacaklıya ödenmemesine dair, ihtiyatî tedbir kararı verilebilir (İİH El Kitabı, s. 315).

Menfi tespit davasının açılması ile zamanaşımı kesilmiş olmaz. Bir menfi tespit davasında zamanaşımının kesilmesi için, davalı sıfatındaki alacaklının TBK m. 154/II’de düzenlenmiş olan zamanaşımı kesilme nedenlerinden, def-i davada bulunması gerekmektedir (İİH El Kitabı, s. 321; Menfi Tespit ve İstirdat, s. 86).

Menfi tespit davasında ispat yükü kural olarak, davalı alacaklıdır. Özellikle, zamanaşımına uğramış bir kambiyo senedine dayanarak yapılan icra takibine karşı açılan menfi tespit davasında, davalı alacaklı, “*takip konusu alacağın dayandığı temel ilişkiyi*” ispat etmesi gerekir. Bu dava ile verilen karar kesin hüküm teşkil eder (İİH El Kitabı, s. 323, 325).

İlamların icrasının düzenlendiği İİK m. 33/IV’te m. 72’de düzenlenmiş olan menfi tespit ve istirdat davalarına atıf yapılmış olmakla, ayrıca m. 24/II’te icranın geri bırakılması kararı getirilmediği müddetçe, icraya devam olunacağı düzenlemesi karşısında, ilamlı takipler için de menfi tespit davası açılabileceğinin kabulü gerekir (Menfi Tespit ve İstirdat, s. 200).

Buna göre, icranın geri bırakılması talebi reddedilen ya da bu yola hiç başvurmamış olan borçlu, ilamlı icrada, borcu ödmeden önce, ilamın verildiği tarihten sonra sonraki dönemde itfa edilmiş ya da zamanaşımına uğramış olduğunu ileri sürerek alacaklıya karşı menfi tespit davası açabilir (Menfi Tespit ve İstirdat, s. 201). İİK m. 39'te "*ilama müstenit takip, son muamele üzerinden on sene geçmekle zamanaşımına uğrayacağı*" düzenlenmiştir. Buna göre, ilamlı icra takibine başlamadan önce ya da başladıktan sonra son işlem tarihi üzerinden on yıl geçmekle, ilamın icrasına zamanaşımı nedeniyle devam edilemeyecektir.

6. İstirdat Davası

Menfi tespit ve istirdat davalarının düzenlenme amacını Baki KURU Hocamız, "*kanun, alacaklı ile borçlunun menfaatlerini mümkün olduğu ölçüde bağdaştırmak ve kesinleşmiş icra takibini sürüncemede bırakmama için (menfi tespit) ve (istirdat) davaları müesseselerini kabul etmiştir*" şeklinde açıklamış ve bu ifadesi Yargıtay kararlarına da esas teşkil etmiştir³². Menfi tespit ve istirdat davalarının amacı aynıdır. Borçlunun, takip konusu alacağın borçlusunu olmadığını tespitidir. Borçlu henüz borç ödenmeden menfi tespit davası açar ve kazanırsa, hakkında başlatılan takip iptal edilir ve borçtan kurtulur. Takip borçlusunu olarak, borcu ödemek zorunda kalırsa, artık istirdat davası açılması gerekir (Menfi Tespit ve İstirdat, s. 10).

Menfi tespit davasında belirtilen hususlar doğrultusunda, takibin durmaması ve haczedilen mal ya da hakların satış bedelinin alacaklıya ödenmişse, İİK m. 72/VI'ya göre, artık menfi tespit davasına istirdat davası olarak devam edilir. İstirdat davası, açma süresi bir yıldır. Bu süre, borç olmayan paranın tamamen ödendiği tarihten itibaren işlemeye başlar ve zamanaşımı değil hak düşürücü süredir ve hâkim tarafından re'sen nazara alınır. Borçlu itirazın kaldırılması davasında ispat edemediği hususları, istirdat davasında ileri sürebilir ancak, ödeme emrine itiraz ve icra hukuk mahkemesinde zamanaşımı def'ini ileri sürmemişse, istirdat davasında, borcun zamanaşımına uğramış olduğu sebebine dayanamaz (İİH El Kitabı, s. 343, 345).

³² Yarg. 11. HD 22.06.1984 tarih 1984/3276 E., 1984/3641K, www.corpus.com.tr, (E.T. 16.06.2025).

İstirdat davası İİK'da düzenlenmiş olsa da borcu sona erdirmeye yönelik bir dava olduğundan, menfi tespit davası gibi maddî hukuku ilgilendirmektedir. İstirdat davasının amacı, icra takibinin maddî hukuka aykırı sonuçlarının iptal edilmesinin sağlanmasıdır (Menfi Tespit ve İstirdat, s. 234).

İstirdat davasının şeklî hukuka ve maddî hukuka ait olmak üzere iki şartı bulunmaktadır. Şeklî hukuka dair şartı, icra takibi sırasında, icra tehdidi altında ödenmiş olması gereklidir. Kısmi ödeme halinde, ödenmeyen kısım için menfi tespit davası açılabilir. Maddî hukuka dair şartı ise, borçlu olmadığı bir borcu ödemesi gerekir. Bu sebeple borçlunun, borcun daha önce ödendiği, sözleşmenin feshi ya da geçersizliği sebebiyle, alacaklıya hiçbir şekilde borcunun olmaması gerekir. Bu sebeple, icra takibi sırasında, alacaklıdan olan alacağını takas ettiğini bildirerek ödediği paranın iadesi için istirdat davası açılmaz (Menfi Tespit ve İstirdat, s. 249, dn. 32). Bundan başka, ahlâkî bir ödevin yerine getirilmesi için verilen paranın iadesi için, kanuna ve ahlaka aykırı bir amaç için verilen paranın iadesi için, zamanaşımına uğramış borcun ödenmesi için verilen paranın iadesi için istirdat davası açılmaz. Buna karşılık, İİK m. 39'a göre zamanaşımına uğramış bir borcu, ödemek zorunda kalmış olan borçlu da istirdat davası açabilecektir (Menfi Tespit ve İstirdat, s. 250).

7. Haciz

Şimdiye kadar, ödeme emrine itiraz ve sonuçları araştırılmıştır. Şimdi, haciz başlığı altında zamanaşımını incelenecektir. Borçlunun ödeme emrine itirazına rağmen, takibin kesinleşmesi halinde, borçlu, takip konusu alacağı/borcu, ödemelidir.

Ödeme emrinin kesinleşmesine rağmen, borçlu borcunu ödemezse, alacaklı, borçlunun mallarına haciz konmasını, icra dairesinden ister. Buna göre alacaklı, İİK m. 78/II'ye göre, takibin kesinleşmesinden itibaren bir yıllık süre içinde malların haczini talep etmelidir (İİH El Kitabı, s. 411413).

Alacaklı, bir yıllık süre içinde haciz talebinde bulunmaz ya da bu süre içinde yaptığı haciz talebini geri alır fakat aynı süre içinde yinelemezse, İİK m. 78/IV gereğince takip dosyası işlemde kaldırılır. Takip

dosyası işleminden kaldırıldıktan sonra, yeniden haciz istenebilmesi için, alacaklının yenileme talebinde bulunması gerekir. Yenileme talebi süreye tabi değildir ancak, alacaklı yenileme talebinde bulunmadan önce takip konusu alacak zamanaşımına uğramışsa, borçlu, İİK m. 71/II'ye göre zamanaşımı nedeniyle icranın geri bırakılmasını icra mahkemesinden isteyebilir (İİH Cilt I, s. 624).

Sonuç

“*Prof. Dr. Baki Kuru'nun Eserlerinde Zamanaşımı*” başlıklı bu çalışmada, Kuru'nun kaleme almış olduğu Medenî Usul Hukuku ve İcra-İflas Hukuku ile ilgili iki sistematik eser ile makâlelerini ve hukukî mütalâalarını içeren kitaplar incelenerek Kuru'nun zamanaşımı hakkındaki görüşleri araştırılmıştır. Bu araştırma sonucunda ortaya çıkartılan malzeme, zamanaşımı konusunu, ana hatları ile inceleyen, geniş kapsamlı bir makâle veya küçük bir kitaba vücut verebilecek kapsam ve zenginliktedir.

Kuru'nun eserleri ile ilgili genel bir değerlendirme yapmaya cesaret edilecek olursa, zamanaşımı için söylenen bu sözlerin maddî hukukun başka alanları bakımından da geçerli olabilir. Müellifin eserleri üzerinde yapılacak bir inceleme ile mesela “*paylı mülkiyet ve elbirliği ile mülkiyet*” veya “*mirasın intikali*” gibi maddî hukuka ait herhangi bir alanda benzer kapsam ve zenginlikte bilgiye ulaşılabileceği söylenebilir.

Kuru'nun “*bütün eserleri*”, deyim yerindeyse zamanaşımına uğramayan temel bilgileri içeren yararlı birer müracaat kaynağı teşkil etmeye devam etmektedir. Bu müracaat kaynağından yaralanmak isteyen hukukçuların, hataya düşmemek için, hukukî meselelere verilecek cevaplarda kanun değişikliklerinden ötürü meydana gelmiş olabilecek farklılıkları göz önünde bulundurmaları gerekeceği ise açıktır.

Kaynakça

Devellioğlu, Ferit.: Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, 36. Baskı, İş Bankası Kültür Yayınları, Aralık 2023, İstanbul.

Karafakih, İsmail Hakkı.: İçtihatlar Arasında Tespit Davasına Doğru, İBD, 1954/10, s.(505-512).

Kuru, Baki.: Makaleler, Arıkan Basım, Mart 2006, İstanbul, **(Makaleler olarak kısaltılmıştır).**

Kuru, Baki.: Hukukî Mütalâalar, Adalet Yayınevi, Temmuz 2013, İstanbul, **(Mütalâalar olarak kısaltılmıştır).**

Kuru, Baki.: Hukuk Muhakemeleri Usulü, Altıncı Baskı, Cilt I, Beta Basım, Ocak 2001, İstanbul, **(HMu Cilt I olarak kısaltılmıştır).**

Kuru, Baki.: Hukuk Muhakemeleri Usulü, Altıncı Baskı, Cilt I, Beta Basım, Ocak 2001, İstanbul, **(HMu Cilt II olarak kısaltılmıştır).**

Kuru, Baki.: Hukuk Muhakemeleri Usulü, Altıncı Baskı, Cilt I, Beta Basım, Ocak 2001, İstanbul, **(HMu Cilt III olarak kısaltılmıştır).**

Kuru, Baki.: Hukuk Muhakemeleri Usulü, Altıncı Baskı, Cilt I, Beta Basım, Ocak 2001, İstanbul, **(HMu Cilt IV olarak kısaltılmıştır).**

Kuru, Baki.: Hukuk Muhakemeleri Usulü, Altıncı Baskı, Cilt I, Beta Basım, Ocak 2001, İstanbul, **(HMu Cilt V olarak kısaltılmıştır).**

Kuru, Baki.: Hukuk Muhakemeleri Usulü, Altıncı Baskı, Cilt I, Beta Basım, Ocak 2001, İstanbul, **(HMu Cilt VI olarak kısaltılmıştır).**

Kuru, Baki.: Medenî Usul Hukuku El Kitabı, Cilt I, Yetkin Yayınları, Mart 2020 **(Usul El Kitabı Cilt I olarak kısaltılmıştır).**

Kuru, Baki.: Medenî Usul Hukuku El Kitabı, Cilt II, Yetkin Yayınları, Mart 2020 **(Usul El Kitabı Cilt II olarak kısaltılmıştır).**

Kuru, Baki.: İcra İflas Hukuku, Cilt I, Tamamen Yeniden Yazılmış Üç Misli Genişletilmiş, Evrim Dağıtım, İstanbul 1988, **(İİK Cilt I olarak kısaltılmıştır).**

Kuru, Baki.: İcra İflas Hukuku, Cilt II, Tamamen Yeniden Yazılmış Üç Misli Genişletilmiş, Evrim Dağıtım, İstanbul 1990, **(İİK Cilt II olarak kısaltılmıştır).**

Kuru, Baki.: İcra İflas Hukuku, Cilt III, Tamamen Yeniden Yazılmış Üç Misli Genişletilmiş, Evrim Dağıtım, Ankara 1993, **(İİK Cilt III olarak kısaltılmıştır).**

Kuru, Baki.: İcra İflas Hukuku, Cilt IV, Tamamen Yeniden Yazılmış Üç Misli Genişletilmiş, Evrim Dağıtım, İstanbul 1997, **(İİK Cilt IV olarak kısaltılmıştır).**

Kuru, Baki.: İcra ve İflas Hukuk, El Kitabı, Tamamen Yeniden yazılmış ve Genişletilmiş İkinci Baskı, Ankara 2013, **(İİK El Kitabı olarak kısaltılmıştır).**

Kuru, Baki.: İcra ve İflâs Hukukunda Menfi Tespit Davası ve İstirdat Davası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003, **(Menfi Tespit ve İstirdat olarak kısaltılmıştır).**

Kuru, Baki/ Budak, Ali Cem.: Tespit Davaları, Tamamen Yeniden Yazılmış Dört Misli Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul 2020, **(Tespit Davaları olarak kısaltılmıştır)**.

Kuru, Baki.: "Zamanaşımı (BK m. 146 vd.) Def'i Borçlar Kanunu'nun 164. Maddesi Anlamında Ortak Def'i Midir?" Prof. Dr. Ali necip Ortan'a Armağan, 1. Cilt, Banka ve Finans Hukuku Dergisi, C. 8, S. 32, Y. 2019, (s. 1019-1023) **(Ortak Def'i olarak kısaltılmıştır)**.

Kuru, Baki.: "İlamsız İcrada Zamanaşımının İleri Sürülmesi" Prof. Dr. Hikmet Belbez'in Hatırasına Armağan, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. XIII, S. 3-4, Aralık 1986, (s. 91-110), **(Zamanaşımı olarak kısaltılmıştır)**.

Kuru, Baki.: "Borçtan Kurtulma Davası" Adalet Dergisi, Yıl: 53 Sayı: 2, Şubat 1962, s. (128-140), **(Borçtan Kurtulma Davası olarak kısaltılmıştır)**.

